

Izdavanje ove publikacije omogućio je Institut za održive zajednice (ISC), uz podršku američkog naroda kroz donaciju USAID-a br. 169-A-DDD6-DD1D4-DD. Mišljenja izneta u ovoj publikaciji su izneta od strane autora i nužno ne odlikavaju mišljenje ISC-a, USAID-a ili Američke vlade.

This report is made possible by the support of the American people through the United States Agency for International Development (USAID) under Award No. 169-A-DDD6-DD1D4-DD. The opinions expressed herein are those of the author(s) and do not necessarily reflect the views of USAID or the United States Government.

Urednik: Miloš Stojković

Saradnici: Jovana Zorić
Nevena Dičić
Marina Mijatović
Milica Pavičević
Miloš Stopić
Nenad Petković
Žarko Marković

Priprema i dizajn: Tamara Protić

Sadržaj

- 1 Uvodna reč
- 2 Organizovani kriminal
- 3 Uticaj političkih ciklusa na suđenja za organizovan kriminal
- 4 Ratni zločini
- 5 Politički ciklusi i ratni zločini
- 6 Diskriminacija
- 7 Diskriminacija Roma u obrazovanju
- 8 Neonacizam u Srbiji
- 9 Nasilje u porodici

Osmatračnica

10.10.2008

Uvod

Novi broj "Osmatračnice", elektronskog biltena u izdanju Beogradskog centra za ljudska prava, nalazi se pred vama. Rad na ovom projektu i izlaženje periodičnog biltena rezultat je realizacije projekta koji sprovodimo zahvaljujući podršci američkog naroda preko Agencije Sjedinjenih Država za međunarodni razvoj (USAID) na osnovu ugovora sa Institutom za održive zajednice (Institute for Sustainable Communities) u Beogradu.

Prethodna tri meseca je svakako obeležilo hapšenje Radovana Karadžića jednog od najtraženijih haških begunaca. Hapšenje je izazvalo proteste dela opozicije i nacističkih pokreta. U jednom periodu je došlo i do blokade rada skupštine. Na polju organizovanog kriminala se sve više razotkrivaju slučajevi korupcije pa se čini da je država odlučnija u težnji da tu pojavu iskoreni. Svedoci smo dalje ekspanzije neonacističkih pokreta koji su najodgovorniji za nered u Beogradu posle hapšenja Radovana Karadžića.

Pored toga, se i dalje preta političkim neistomišljenicima a u politički život Srbije su uvedene i kletve. Beležimo i porast vršnjačkog nasilja koje je u proteklim mesecima naročito bilo izraženo. U ovom broju predstavljamo sintetički izveštaj, koji je rezultat našeg rada u prethodna tri meseca. Autorskim tekstovima ćemo pokušati da ukažemo na neke od problema sa kojima se naša država u ovom trenutku suočava.

Projektni tim Beogradskog centra za ljudska prava

ORGANIZOVANI KRIMINAL

Predmet duvanska mafija

Na suđenju pripadnicima grupe Stanka Subotića Caneta, koja je optužena za šverc cigareta, Mihalj Kertes, bivši direktor Savezne uprave carina, istakao je da je 1994. godine doprineo suzbijanju šverca cigareta time što je povećao prihod od dnevne naplate carina na cigarete sa tadašnjih 300000 dinara na 25 miliona dinara i da je Srbija zahvaljujući njemu bila jedna od vodećih zemalja Evrope u borbi protiv organizovanog šverca.

U nastavku suđenja Miroslav Pešić, radnik Subotićeve firme „Mia“ koji je optužen da je po nalogu Subotića kupovao cigarete od „Makedonijatabaka“, priznao je da je za preduzeće „Mia“ kupovao cigarete od te makedonske firme, ali da ne zna da li su te cigarete kasnije švercovane. U svom iskazu Pešić je detaljno opisao način na koji se sprovodila kupovina cigareta i povezao Stanka Subotića sa Vanjom Bokanom koji je učestvovao u švercu cigareta kao posrednik između Subotića i direktora „Makedonijatabaka“.

U odsustvu prvooptuženog Subotića i zvanične potvrde ruskih vlasti da neće biti izručen Srbiji, očekuje se da predsednik sudećeg veća spoji postupak protiv Subotića sa postupkom protiv drugih optuženih i da mu se sudi u odsustvu. Vrhovni sud Srbije odbio je, kao neosnovanu, žalbu branioca Stanka Subotića, protiv rešenja Specijalnog suda, kojim je odlučeno da mu se sudi u odsustvu zbog produženog krivi-

čnog dela zloupotrebe službenog položaja. U obrazloženju odluke VSS se navodi da optuženi više od godinu dana nije lišen slobode po rešenju istražnog sudije Posebnog odeljenja Okružnog suda u Beogradu, da je istražni sudija naredio izdavanje poternice i međunarodne poternice, da je prema optuženom bio pokrenut ekstradicioni postupak i da je zahtev nadležnih organa Srbije upućen organima Ruske Federacije za njegovu ekstradiciju odbijen. Optužnica protiv Subotića i dalje je na snazi, kao i međunarodna poternica i rešenje o određivanju pritvora.

U Specijalnom sudu u Beogradu počelo je suđenje i organizovanoj kriminalnoj grupi optuženoj za ilegalni uvoz cigareta, koju je prema navodima optužnice organizovao Anton Stanaj. Ova kriminalna grupa je u periodu od 2004. do 2007. godine uvozila cigarete radi navodne prodaje na teritoriji Crne Gore, da bi ih iz neregistrovanih magacina u Podgorici i Pljevljima prebacivali u Srbiju, a potom i u druge evropske zemlje. Prema navodima optužnice, prokrijumčareno je preko 44000 „kartona“ cigareta, čime je budžet Republike Srbije oštećen za iznos od 5.152.803.669 dinara, odnosno 63 miliona evra.

Prvooptuženi Stanaj je odbio da se izjasni o navodima optužnice, dok ih je drugooptuženi Paja Jurić odbacio ističući da su cigarete koje je uvezio uvek na

carinama kontrolisane, a da su kroz Srbiju samo prolazile u tranzitu. Pored Stanaja i Jurića, optuženi su i Slavica Jurić, Stevan Stevanović, Bogdan Marković, Erik Karačonji, Rešad Hajrović, Srećko Milanović, Željko Vujević, Slaviša Pavlović, Siniša Suvajdžić, Olivera Marković, Predrag Marković, Predrag Čulibrk i Vladimir Brajović, Nedeljko Kijanović, Biljana Pupovac, Ivan Juhas, Sadržija Hajdinović, Jožef Huščik, Zoran Latković, Dejan Bošković, Admir Kalač, Miljan Bulatović, Milan Jovanović, Dragiša Vidojević i Željko Saulić.

Predmet fudbalska mafija

U okviru proširene istrage tužilaštva, prema kojoj se Dragan Džajić i Vladimir Cvetković sumnjiče da su prilikom transfera igrača Perice Ognjenovića u madridski Real protivpravno prisvojili milion dolara, pred istražnim sudom Perica Ognjenović dao je iskaz. Ognjenović je negirao tvrdnje tužilaštva da su tadašnji funkcioneri kluba Crvena zvezda prisvojili novac od njegovog transfera, tvrdeći da mu je celokupna suma isplaćena. Pred sudom je saslušano i nekoliko svedoka, uglavnom bivših članova upravnog odbora kluba Crvena zvezda. Posle pet meseci, ukinut je pritvor za Dragana Džajića, Vladimira Cvetkovića i Miloša Marinkovića. Pritvor je ukinut rešenjem Vrhovnog suda Srbije, uz obrazloženje da je predlog istražnog sudije i tužioca za produženje pritvora neosnovan. Protiv ovog rešenja Okružno ja-

vno tužilaštvo je izjavilo žalbu koju je vanpretresno veće odbilo. Produženje pritvora za još mesec dana predložio je istražni sudija Branislav Pantelić, zbog mogućnosti uticaja na svedoke koji još nisu dali iskaz pred sudom. Suočenje Dragana Džajića i Vladimira Cvetkovića je odloženo iz zdravstvenih razloga. Suočenje je bilo predviđeno s obzirom na razlike u iskazima pred istražnim sudijom. U međuvremenu, Dragan Džajić je postao državljanin Crne Gore, što je izazvalo nove sumnje u odluku suda o ukidanju pritvora. Stručna javnost je ocenila da bi pod određenim okolnostima, a prema važećim odredbama crnogorskog procesnog zakonodavstva, sticanje državljanstva moglo da postane procesna smetnja. Prema pisanju štampe, postoje indicije da se Zvezdan Terzić, za kojim je raspisana Interpolova poternica, krije u Crnoj Gori. U crnogorskoj policiji tvrde da nemaju saznanja o njegovom kretanju. Terzić se sumnjiči da je prisvojio 1,1 milion nemačkih maraka od transfera Vanje Grubača u nemački klub Hamburg.

Predmet stečajna mafija

U toku daljeg postupka protiv pripadnika tzv. stečajne mafije, rešenjem Vrhovnog suda Srbije, optuženi Goran Kljajević, Sekula Pjevčević i Jelica Živković izašli su iz pritvora i braniće se sa slobode. U obrazloženju odluke Vrhovnog suda navodi se da više ne postoje osnovi za produženje pritvora koji se odnose na opasnost od bekstva optuženih, koji su važili od 12. aprila 2006. kada su uhapšeni. Specijalno tužilaštvo podiglo je optužnicu protiv 35 pripadnika ove krimi-

nalne grupe i na teret im je stavilo da su nezakonito prisvojili oko 50 miliona evra tako što su u više slučajeva kupovali po znatno nižim cenama preduzeća u stečaju i uzimali proviziju od njihove prodaje.

Nova hapšenja

Policijskom akcijom i hapšenjem 11 pripadnika organizovane kriminalne grupe sprečena je pljačka transportnog vozila Narodne banke Srbije koje je prevozilo 120 miliona dinara. U svom saopštenju policija je navela da je plan razbojnika bio da raketnim bacačem presretnu vozilo koje je prenosilo novac do Glavne pošte u Takovskoj ulici, da se pojave u policijskim uniformama i odnesu novac. Pripadnici ove kriminalne grupe su takođe osumnjičeni za pljačku juvelirnice „Izrael dajmond centar“ u centru Beograda, kada su ukrali dragulje u vrednosti od preko million evra. Prema saopštenju policije, privedeni su Goran B. (32), Aleksandar N. (27), Miloš V. (21), Dragan N. (23), Radisav V. (35), Miloš D. (24), Slaviša N. (28), Srđan J. (21), Nikola P. (24) i Muharem B. (24) iz Beograda i Vesna K. (27) iz Smedereva. Uhapšeni se sumnjiče i za druge brojne pljačke prilikom transporta novca na teritoriji Beograda i privedeni su istražnom sudiji za organizovan kriminal.

Predmet zemunski klan

Specijalno tužilaštvo za borbu protiv organizovanog kriminala dostavilo je Petom opštinskom javnom tužilaštvu u Beogradu nacrt optužnice protiv trojice bivših pripadnika JSO za lažno

svedočenje na suđenju optuženima za ubistvo nekadašnjeg predsednika Srbije Ivana Stambolića i pokušaj ubistva predsednika Srpskog pokreta obnove Vuka Draškovića u Budvi. Za krivično delo lažnog svedočenja propisana je kazna do pet godina zatvora. Vrhovni sud Srbije odbacio je svedočenja bivših pripadnika JSO u drugostepenom postupku. Veoma je važno da Specijalno tužilaštvo podnese prijave i protiv nekadašnjih pripadnika JSO za davanje lažnog iskaza na suđenju za ubistvo premijera Zorana Đinđića lažnim iskazima pokušali da obezbede alibi drugooptuženom Zvezdanu Jovanoviću. Prvo opštinsko tužilaštvo u Beogradu je odustalo od krivičnog gonjenja Milana Obradovića, bivšeg načelnika beogradske policije, koji je bio osumnjičen da je nakon ubistva generala policije Boška Buhe iznudio iskaz od članova Makine grupe, osumnjičenih za taj zločin. Navodno iznuđivanje iskaza i torturu nad osumnjičenima su izveli pripadnici zemunskog klana, o čemu je jedino svedočio Milorad Ulemek. U Prvom opštinskom sudu u Beogradu se i dalje vodi istraga protiv Ulemeka, Milorada Bracanovića, nekadašnjeg zamenika načelnika BIA i inspektora policije Slobodana Pažina, koji su osumnjičeni za iznuđivanje iskaza, dok su Bracanović i Milan Obradović bili uhapšeni i zadržani u pritvoru više od dva meseca. Odluka o odustanku od krivičnog gonjenja protiv Milana Obradovića doneta je na osnovu mišljenja Republičkog i Specijalnog tužilaštva, tek nakon formiranja nove vlasti u Srbiji i političkog kraha DSS na parlamentarnim izborima, skoro 4 godine nakon njegovog hapšenja. Šest meseci nakon što je usmeno saopštena, prvostepena presuda pripadnicima tzv. zemunskog klana izrađena je u pismenom obli-

ku. Ovaj predmet se svrstava među najobimnije u srbijanskom pravosuđu, a presudom koja je napisana na oko hiljadu strana, su obuhvaćena 22 krivična dela i 26 optuženih.

Prvooptuženi, nekadašnji komandant Jednice za specijalne operacije Milorad Ulemek Legija, osuđen je na jedinstvenu kaznu od 40 godina zatvora. Aleksandar Simović osuđen je na 35 godina, Dušan Krsmanović na 20 godina, Toni Gavrić i Predrag Maletić na 3 godine, Saša Petrović na 5 godina, a Đorđe Slavković i Nikola Bajić na 35 godina zatvora. Osuđeni su i Milan Jurišić zvani Juriško na 34 godine, Darko Milićević na 13, Dragan Miladinović na pet, Slobodan Kovačić na 4 godine, Bojan Dolić na 4 godine i 6 meseci, a Darko Milić na 5 godina zatvora. Milan Drča osuđen je na 5 godina, Srećko Trajković na 4 godine i 6 meseci, Milan Jovanović na 5 godina, Milomir Kaličanin na 10 godina, Slobodan Pažin na 7 godina i 5 meseci, a Dalibor Nišavić 10 godina i 6 meseci. Šest lica koja su u bekstvu osuđena su na dugogodišnje kazne zatvora: Miloš Simović, Vladimir Milisavljević i Sretko Kalinić na po 40 godina, Milan Jurišić na 20, Milan Glišović na 32 i Selman Hamidović na 10 godina zatvora.

U presudi se navodi da se osuđena organizovana grupa bavila ne samo kriminalnim aktivnostima, već je politički motivisana pokušavala da izazove razdor na tadašnjoj političkoj sceni Srbije. O političkim motivima zemunskog klana i njegovih lidera svedoči činjenica da su vođe ove grupe naredile bacanje dve bombe na sedište DSS u Beogradu i miniranje preduzeća *Difens roud*. U presudi se dalje objašnjava da

su osuđeni nakon bacanja bombe na prostorije DSS za napade optužili DS i Ljubišu Buhu Čumeta, a sve u cilju izazivanja sukoba. U prilog ovim tvrdnjama je išlo i svedočenje ubijenog svedoka saradnika Zorana Vukojevića Vuka o izjavama Dušana Spasojevića u kojima je često naglašavao bi Vojislav Šešelj mogao da organizuje demonstracije koje bi srušile Vladu. Svedoci saradnici su svedočili i da je optuženi Dušan Spasojević saradivao sa tadašnjim zamenikom direktora BIA Miloradom Bracanovićem, nekadašnjim zamenikom okružnog tužioca Milanom Sarajlićem i osuđenim inspektorom Slobodanom Pažinom. Specijalno tužilaštvo za organizovani kriminal izjavilo je žalbu na presudu. Kao razloge za žalbu tužilaštvo navodi povredu odredaba krivičnog postupka i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje.

Specijalno tužilaštvo poseduje informacije o nekoliko odbeglih pripadnika tzv. zemunskog klana. Navodi se da postoje pouzdane informacije da se Ninoslav Konstatinović nalazi u Italiji, u blizini Napulja, gde radi kao profesionalni ubica italijanske mafije. Takođe, tužilaštvo ima saznanja da se Milan Jurišić vratio u Srbiju i pretpostavlja da se krije u stanovima na Novom Beogradu i u Zemunu. Sretko Kalinić osuđen je na 35 godina zatvora zbog učešća u ubistvu premijera Srbije Zorana Đinđića, a za brojna ubistva zemunskog klana na 40 godina zatvora. Milan Jurišić je osuđen na 30 godina zatvora za učešće u ubistvu Zorana Đinđića, dok je za ubistva, otmice i terorističke napade zemunskog klana u

Specijalnom sudu osuđen na 34 godine zatvora. Osuđen je i na 15 godina zatvora za ubistvo Marka Petrovića. Kalinić i Jurišić se nalaze u bekstvu od 12.marta 2003.

Ostalo

Okružno javno tužilaštvo u Zrenjaninu podiglo je optužnicu protiv više suvlasnika Kompanije *Agroživ* u Pančevu i još sedamnaest osoba zbog postojanja sumnje da su zloupotrebama i malverzacijama u privredi izvršili krivična dela zloupotrebe službenog položaja i pranja novca. Optužnica je podignuta protiv suvlasnika *Agroživa* Miroslava Živanova, Branka Vranješa, Radeta Đurića i Zorana Trifuljeskog. Optužnica tereti i Zorana Prebiračevića, Milana Antića, Djuru Budimira, Šandora Juhasa, Željka Buvača, Nenada Živanova, Sretenku Ivanišević, Djuru Uglješina, Slavka Milićevića, Savu Lukića, Stevu Krstina, Milana Simonovića, Djuricu Krstina, Dragana Lapčevića, Gorana Mak, Nenada Mošorinaca i Boška Petrovića. Optužba tereti odgovorna lica kompanije *Agroživ* da su podstrekivali direktore drugih preduzeća da kupe vlasničke udele firme *Agroživ* prema prodajnim cenama koje su bile daleko veće od knjigovodstvenih. S obzirom na realnu nemogućnost za isplatu ugovorene cene, direktori kompanije *Agroživ* bi pokretali sudske postupke protiv preduzeća i postupku poravnanja pred sudom bi preuzimali kontrolu nad njima. Na osnovu izvedenih malverzacija u privredi, koje bi prikazivali kao kapitalnu dobit preduzeća, odgovorna lica kompanije *Agroživ* bi potom podnosili zahteve za odobrenje kredita kod poslovnih banaka, čime su ostva-

rivali višemilionske iznose za koje nije postojao ni pravni niti finansijski osnov. Novac koji su nezakonito sticali su potom uključivali u legalne poslovne tokove i na taj način vršili pranje novca.

Suđenje za ubistvo premijera Srbije

Drugostepeni postupak pred petočlanim većem Vrhovnog suda počeo je 8. septembra referisanjem sudije izvestioca Zorana Savića o presudi i žalbama. Na čelu petočlanog veća je sudija Dragiša Đorđević, a preostala tri člana veća su Anđelka Stanković, Sonja Manojlović i Miodrag Vićentijević. Advokati odbrane tražili su izuzeće sudija Sonje Manojlović i Miodraga Vićentijevića, koji su bili članovi veća koje je između ostalog i Milorada Ulemeka pravosnažno osudilo na 40 godine zatvora za ubistvo Ivana Stambolića i atentat na Vuka Draškovića u Budvi. Ovaj zahtev odbrane je odbijen.

Sudija izvestilac je čitao presudu Specijalnog suda, a potom je sudskom veću VSS izneo sadržinu žalbi optuženih i njihovih branilaca, redom kojim su pristizale u sud. Specijalno tužilaštvo se nije žalilo na presudu. Optuženi Dušan Krsmanović je u svojoj žalbi zamolio sud da mu izrekne najblažu kaznu i naveo da je u istrazi sve priznao kako bi se saznala istina i izrazio kajanje zbog učešća u ubistvu Đinđića. Krsmanović je prvostepeno osuđen na 30 godina zatvora, a najblaža kazna za dela za koja je optužen je 10 godina zatvora. Republičko javno tužilaštvo predložilo je Vrhovnom sudu Srbije da usvoji žalbu Dušana Krsmanovića i da mu ublaži kaznu.

Advokat Milodrag Rašić, branilac optuženih Aleksandra Simovića i Miloša Simovića, osuđenih na 35 i 30 godina zatvora, predložio je u žalbi ukidanje prvostepene presude i ponovno suđenje kako bi bile utvrđene sporne činjenice. Advokat Olivera Đorđević, branilac optuženog Ninoslava Konstantinovića, osuđenog na 35 godina zatvora, predložila je ukidanje prvostepene presude i ponovno suđenje i istakla je da nije učestvovao u Đinđićevom ubistvu. Odbrana optuženog Sretka Kalinića u žalbi navela da nema dokaza za njegovu krivicu i da je trebalo izvršiti rekonstrukciju ubistva Đinđića što bi olakšalo postupak. Odbrana optuženog Vladimira Milisavljevića navela je da je Specijalni sud propustio da utvrdi činjenično stanje i predložila ukidanje prvostepene presude ili ponovno suđenje pred prvostepenim sudom i oslobađanje Milisavljevića. Odbrana optuženog Branislava Bezarevića za koga je prvostepeni sud utvrdio da je zemunskom klanu davao podatke o kretanju Đinđića predložila je novo suđenje pred Vrhovnim sudom ili ponovno suđenje pred Specijalnim sudom, ali pred drugim većem. Branioci optuženog Bezarevića u žalbi su predložili i da optuženi bude pušten da se brani sa slobode zbog zdravstvenih problema. Branioci optuženih Saše Pejakovića i Željka Tojage predložili su oslobađanje optuženih ili ukidanje prvostepene presude ili prekvalifikovanje krivičnog dela u "pripremanje radnje" i izricanje blaže kazne. Neposredni izvršilac ubistva optuženi Zvezdan Jovanović, bivši potpukovnik Državne bezbednosti, u svojoj žalbi naveo da nije

učinio ništa za šta je optužen i zatražio je novo suđenje. Advokat Aleksandar Zarić, branilac optuženog Milana Jurišića Jureta, tražio je u žalbi ukidanje prvostepene presude i ponovno suđenje ili izricanje blaže kazne Jurišiću. Prvooptuženi Milorad Ulemek Legija je u žalbi izneo tvrdnje da nisu razrešena mnoga sporna pitanja i predlog za preinačenje presude, tražio je da bude oslobođen optužbi ili da se predmet vrati na ponovno suđenje. U odgovoru Specijalnog tužilaštva na žalbe osuđenih Milorada Ulemeka Legije, Zvezdana Jovanovića i Dušana Krsmanovića i njegove žene Željke, se navodi da su žalbe neosnovane i predlaže Sudu da ih ne usvoji. Sednice veća VSS su održavane u zgradi Palate pravde i protekle su bez značajnijih ometanja. Odluku da se sednice održavaju u zgradi Palate pravde u kojoj tokom ove godine bilo oko 40 dojava o podmetnutoj bombi, a ne u bezbednijoj zgradi Specijalnog suda doneo je predsednik Okružnog suda Siniša Važić.

Policija je pored autoputa Beograd-Niš na trasi kojom se svakodnevno iz Okružnog zatvora u Palatu pravde prevoze optuženi za ubistvo premijera Srbije Zorana Đinđića pronašla pet ručnih bombi i jedan pištolj "zbrojovka". MUP je saopštio da su se iz bezbednosnih razloga svakodnevno menjale trase kojim se optuženi sprovode do Suda.

Predmet Vehabije

Suđenje petnaestorici novopazarskih vehabija nastavljeno je sve-dočenjem glavnog muftije islamske zajednice u Srbiji Muamera Zukorlića. Oni su optuženi za krivično delo udruživanja radi rušenja ustavnog poretka i plani-

ranja terorističkih napada po Srbiji. Na samom početku suđenja, Zukorlić je zahtevao izuzeće javnosti sa njegovog svedočenja, objasnivši da on ima informacije da je cilj insistiranja na njegovom svedočenju želja da se on lično i profesionalno diskredituje i da se nastavi hajka na islamsku zajednicu u Srbiji i njega lično. Sudsko veće je odbilo ovaj zahtev kao neosnovan, a muftija je odgovorio negativno na većinu pitanja. Predsednik sudskog veća Milan Ranić objasnio je da sud smatra da je svedočenje Zukorlića neophodno i neizbežno. Vehabije su optužene za planiranje ubistva muftije Zukorlića 3. marta 2007. kao i za planiranje terorističkih napada, među kojima su napad na policijsku stanicu u Novom Pazaru, napad na američku ambasadu u Beogradu, Narodni muzej i na zgradu Beograđanke.

Predmet Kertes

Na suđenju Mihalju Kertesu, bivšem direktoru Savezne uprave carina, pred Specijalnim sudom svedočio je bivši izvršni direktor Beogradske banke Zoran Marković. U svom iskazu on je opisao da je novac iz Srbije odlazio putem diplomatske pošte do 1994. godine, a da je kasnije za iznošenje novca postojala saglasnost Narodne banke. Marković je istakao da je putovao automobilom do Budimpešte, Temišvara i Sofije, u pratnji policije, i dalje avionom do Kipra, ali da se ne seća sume novca koju je na taj način izneo. U svom svedočenju dodao je da je novac iznošen po nalogu tadašnjeg direktora Beogradske banke Ljubiše Igića i u dogovoru sa bivšom predstavnicom te banke na Kipru Bo-

rkom Vučić. Marković je naveo da je na Kipar iznošen novac Beogradske banke, banaka iz sistema Beogradske banke, kao i trećih banaka i Savezne uprave carina. Na Kipru su postojale firme preko kojih je Beogradska banka, uz saglasnost Narodne banke, obavljala plaćanja i dalji transfer novca, ali Marković ističe da ne zna tačan broj takvih firmi, niti ko ih je osnovao. Predsednik veća sudija Nada Zec je istakla da niko od svedoka, uključujući i Borku Vučić, ne zna ko su osnivači tih firmi. U nastavku suđenja svedočio je direktor direkcije za pravne poslove u Narodnoj banci Srbije Dušan Lalić koji je istakao ne zna ništa o tehnici iznošenja novca, ali da zna da je novac iznošen u inostranstvo, jer je plaćanje tokom sankcija bilo jedino moguće gotovim novcem. Lalić je istakao da su u tom periodu njegova ovlašćenja na poziciji stručnog saradnika bila mala i da ne zna na koji način su plaćane nabavke za državu, ali da mu je poznato da je to bilo regulisano posebnim odlukama Savezne vlade SRJ.

Nova hapšenja

Policija je uhapsila Željka Munjizu, sudiju Trgovinskog suda u Beogradu, zbog sumnje da je kao sudija prekršio zakon u slučaju stečaja *BIM Slavije*. Skupština Srbije je prethodno po hitnom postupku odobrila ukidanje imuniteta Munjizi. Uz njega, uhapšen je i advokat Nemanja Jolović, zbog sumnje da su Jolović, kao stečajni upravnik BIM Slavije, i sudija Munjiza, kao predsednik stečajnog veća *BIM Slavija*, 2006. godine nezakonito odobrili

isplatu iz stečajne mase preduzeća, čime su poverioce oštetili za preko 64 miliona dinara u korist preduzeća *Ju trejd Železnik* iz Beograda. Sudija Munjiza je po prethodnom dogovoru sa Jolovićem 23. februara 2006. godine doneo rešenje kojim se bez osnova odobrava isplata iz stečajne mase *Ju trejd Železniku* kao pravnom sledbeniku potraživanja *Beobanke* u stečaju u iznosu od 70 miliona dinara. Sudija Munjiza je doneo takvo rešenje iako je znao za nalaz veštaka da ne postoji objekat na kome je uspostavljena hipoteka. Nemanja Jolović je optužen pred Specijalnim sudom u Beogradu za malverzacije sa stečajima, kao jedan od članova tzv. *stečajne mafije*. Istražni sudija nije odredio pritvor Munjizi i Joloviću, ali je doneo rešenje o sprovođenju istrage. Republičko javno tužilaštvo istaklo je u svom saopštenju da se nastavlja borba protiv korupcije.

Nova Vlada Srbije pred izazovima organizovanog kriminala i korupcije

U novoj vladi Srbije, koja je izabrana u julu ove godine, Demokratska stranka i Socijalistička partija Srbije su podelile resore bezbednosti, a na taj način i odgovornost za buduću borbu protiv organizovanog kriminala. Tom podelom, DS, koji je stožer proevropskog bloka, ni nakon osam godina od pada režima Slobodana Miloševića nije dobio mesto ministra policije koji ima najooperativniju ulogu u borbi protiv kriminala. Srbija u naredni period ulazi sa bivšim bliskim saradnikom Miloševića na mestu ministra policije, bez donetog zakona o oduzimanju imovine od organizovanog kriminala i bez uspostavljanja svih institucija koje su neophodne za primenu Zakonika o krivičnom postupku, koji bi na snagu trebalo da stupi 31. decembra 2008. godine. Istovremeno, sem što se država u poslednjih par godina obračunala sa uličnim oblikom organizovanog kriminala, sve češće su iz Evrope stizale primedbe da se jako malo radi na sankcionisanju tzv. kriminala "belih okovratnika" i korupcijom koja je u Srbiji izražena u ogromnom procentu. Verovatno pod uticajem poruka iz EU, srpska vlada je krajem septembra odlučila da napravi prvi korak u tom pravcu, pa je uhapšena 11-člana kriminalna grupa, koju je predvodio gradonačelnik Zrenjanina Goran Knežević, sa još nekoliko opštinskih funkcionera, koji se sumnjiče za primanje mita. Kuriozitet je, da su i Knežević i još nekoliko uhapšenih visoki lokalni funkcioneri vladajuće Demokratske stranke. Ta činjenica sa jedne strane predstavlja ohrabrenje da su u Srbiji, po prvi put u poslednjih 50 godina, vlasti odlučile da se obračunaju sa korupcijom i kriminalom u sopstvenim redovima. Međutim, ako se bolje pogleda, sličnih mahinacija, i to sa mnogo većim novčanim iznosima, ima i u ostalim gradovima, a naročito u prestonici. Državni funkcioneri su hapšenje Kneževićeve grupe, pokušali da predstave kao početak borbe protiv građevinske mafije, ali vlast još nije pokazala dovoljno hrabrosti i volje da sa tim problemom izađe na kraj. U septembru je održana sednica Vrhovnog suda Srbije, na kojoj se preispitivala prvostepena presuda okrivljenima za ubistvo premijera Srbije Zorana Đinđića. Branioci optuženih, sem paušalnih tvrdnji da je u pitanju montirani politički proces, nisu izneli nikakve nove dokaze koji bi mogli da ospore presudu koju je u maju 2007. godine donela sudija Nata Mesarević.

Ono što treba da nas zabrine, jeste medijska kampanja koju neki dnevni listovi vode protiv osuđujuće presude, a tužilaštvo na sve to ostaje nemo i bez adekvatne reakcije. Naime, list "Kurir", nedeljom štampa feljton u kome se, navodno iz poverljivih obaveštajnih izvora, plasira priča da su premijera Đinđića ubile strane obaveštajne službe i da u zatvoru sede nevini ljudi. List, naravno, za svoje tvrdnje ne iznosi nijedan dokaz ili poznatog sagovornika koji bi to potkrepio činjenicama. Nažalost, srpska tužilaštva na sve to ne reaguju i dozvoljavaju da se i onako slab autoritet pravosuđa podriva na ovaj način. Ne treba zaboraviti, da se još petorica pripadnika "zemunskog klana" nalazi u bekstvu i da predstavljaju opasnost po nosioce pravosudnih funkcija. Kao jedno od rešenja za njihovo hapšenje nameće se mogućnost da država eventualno ponudi visoku novčanu nagradu za informacije o odbeglim licima. Nažalost, država do sada nije pokazala inicijativu da se na ovaj način reši problem odbeglih pripadnika tzv. Zemunskog klana. Ipak, nedonošenje dva ključna pravosudna zakona, predstavljaju najveći problem za dobru borbu protiv organizovanog kriminala, a samim tim i za približavanje Evropskoj uniji.

Primena Zakona o krivičnom postupku, koji je usvojen prošle godine, već je odlagana, a kako stvari stoje, njegova primena neće početi ni krajem ove godine. Apelacioni sudovi još nisu uspostavljeni, ne postoje zgrade u kojima bi se on nalazili, a nije pripremljen ni prelazak istrage u nadležnost tužilaca, što novi zakon predviđa. Možda je još važniji Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela, ali on još nije stigao na red u Skupštini Srbije i za sada nema naznaka kada bi to moglo da se dogodi. Stručnjaci smatraju, da bez tog zakona celokupna borba protiv organizovanog kriminala, i donete osuđujuće presude, nemaju pravo dejstvo, pošto bi njihovi sledbenici stečeno bogatstvo nastalo od kriminala koristili za obnavljanje mafijaške imperije. Italijanski tužilac za borbu protiv mafije Pjetro Graso, rekao je nedavno da bez oduzimanja bogatstva kriminalu, cela borba postaje bespredmetna, jer sudstvo odseca hidri jednu glavu, a hiljade novih se rađa. Nova Vlada Srbije će u narednom periodu pored svakodnevnih borbi protiv kriminala, morati da implementira niz zakona koji će policiji i tužilaštvu dati određene ruke suzbijanju mafijaških grupa i

korumpiranih državnih službenika na raznim nivoima. Naravno sve ovo će biti moguće samo ako bude postojala jaka politička svest i volja da će bez odlučnog stava prema svim akterima kriminala i korupcije, Srbija i dalje biti veoma udaljena od standarda i normi koji postoje u Evropskoj uniji.

Milica **Pavićević**

RATNI ZLOČINI

Suva Reka

Suđenje optuženima za zločin u Suvoj Reci 1999. godine, kada je ubijeno 48 civila, nastavljeno je 1. i 2. jula pred Većem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu. Svedok Milivoje Milosavljević, koji je bio šef odseka za suzbijanje kriminaliteta u policiji u Prizrenu, rekao je da su vršeni uviđaji posle pljačkanja imovine Albanaca koji su napustili kuće posle početka bombardovanja, ali da se ne seća da je izvršen uviđaj

u Suvoj Reci 26. marta 1999. godine, kada je ubijeno članova porodice Beriša. Predsednica sudske veća Vinka Beraha-Nikićević je ukazala Milosavljeviću na izjave svedoka koji su tvrdili da ih je on poslao na uviđaj u Suvu Reku, a svedok je rekao da je to „moguće, ali da ne može da se seti“. Milosavljević jenaveo i da je „video neki izveštaj o premeštanju leševa“, ali nije precizno odgovorio na više postavljenih pitanja o detaljima tog izveštaja, kao što nije konkretno odgovorio

ni na pitanje zamenika tužioca za ratne zločine Miloljuba Vitorovića, koji je pitao svedoka da li postoji bar jedna krivična prijava protiv osumnjičenih za paljenje albanskih kuća u Suvoj Reci. Nekadašnji načelnik policije u Suvoj Reci, Dobrivoje Vitošević (protiv koga je vođena i obustavljena istraga u vezi sa ovim zločinom), izjavio je da je za masovna ubistva albanskih civila čuo tek kad je nakon bombardovanja izbegao u Srbiju. Nije mogao da objasni kako je moguće da kao načelnik policije nije znao šta se dešava u njegovom mestu. On je naveo da nije imao komandna ovlašćenja nad pripadnicima policije i jedinicama koje su došle u Suvu Reku kao ispomoć od početka NATO bombardovanja, kao i da nije bio upoznat sa stanjem na terenu, borbenim akcijama, ubistvima i skupljanjem leševa.

Milosavljević i Vitošević su samo dvojica u nizu svedoka, bivših i aktivnih policajaca, koji izjavljuju da nisu znali za zločine nad albanskim civilima, iako su, imajući u vidu pozicije na kojim su se nalazili u vreme izvršenja zločina, morali znati za događaje kakav je zločin koji je predmet ovog postupka. Pri tome, svi ovi policajci pružaju neuverljiva objašnjenja,

pa tako bivši pomoćnik ministra unutrašnjih poslova Obrad Stevanović nije mogao da objasni kako je moguće da se ovakav zločin desi, da se tela prebacuju iz Prizrena u Batajnicu a da policijski vrh, kako je on tvrdio, nije znao ništa o tome.

Za ubistvo 48 albanskih civila, porodice Beriša u Suvoj Reci, 26. marta 1999. godine, optuženi su nekadašnji komandant 37. odreda posebnih jedinica policije Radoslav Mitrović, komandir policije u Suvoj Reci Radojko Repanović i njegov pomoćnik Nenad Jovanović. Optuženi su i policajci Slađan Čukarić, Miroslav Petković, Ramiz Papić i pripadnik Resora državne bezbednosti Milorad Nišavić. Prema navodima optužnice, policajci iz Suve Reke streljali su nekoliko starijih članova porodice Beriša, a ostale muškarce, žene i decu oterali u obližnju piceriju „Kalabrija“, u koju su potom ubacili dve ručne bombe. Nakon toga je pucano u žrtve starosti od jedne do 100 godina, a pri iznošenju leševa iz lokala optuženi su ubijali svakog ko je davao znake života. Ubijen je i naknadno dovedeni Jašar Beriša, dok je Abdulah Ešljani vezan izveden iz pritvora u Suvoj Reci i ustreljen.

Tuzlanska kolona

3. i 4. jula, u nastavku suđenja Iliji Jurišiću, optuženom za napad na kolonu vojnika JNA u Tuzli 15. maja 1992, svedočili su oštećeni, petorica preživelih vojnika i otac jednog poginulog vojnika. Sva petorica preživelih vojnika bili su ranjeni u napadu na kolonu, i detaljno su opisali događaj.

U dosadašnjem toku postupka svedočili su uglavnom preživeli iz kolone, opisujući sam događaj, ali oni nisu mogli reći ko je naredio napad na kolonu JNA, za šta se optužnicom Tužilaštva za ratne zločine tereti optuženi Jurišić. On je optužen da je, kao pripadnik Rezervnog sastava policije MUP-a BiH i visoki starešina u Operativnom štabu Službe javne bezbednosti, izdao nalog za otvaranje vatre na kolonu JNA koja se 15. maja povlačila iz kasarne u Tuzli. Na osnovu te naredbe, raspoređeni snajperisti su sa zgrada najpre ubijali vozače, a zatim i vojnike koji su počeli da iskaču iz vojnih vozila, uključujući i vidno obeležene sanitete. Kako se u optužnici navodi, u napadu su stradala najmanje 92 vojnika, ranjena 33, a uništen je i veći broj vojnih i sanitetskih vozila. Ilija Jurišić je na početku suđenja u februaru ove godine negirao krivicu navodeći da nije on naredio napad, već da je preneo naređenje svog pretpostavljenog Mehe Bajrića, koje je glasilo: „Na vatru odgovori vatrom“.

Ubistvo Dragutina Krušića (Slunj 1991)

Zdravko Pašić (45 godina), optužen zbog ubistva lekara Dragutina Krušića u Slunju 1991, osuđen je 8. jula pred Većem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu na 8 godina zatvora. Predsedavajuća sudskog veća Snežana Garotić-Nikolić je, obrazlažući presudu, rekla da je tokom postupka utvrđeno da je Pa-

šić kao pripadnik lokalne policije u tadašnjoj Republici Srpskoj Krajini, a u dogovoru sa Milanom Grubješićem u noći između 22. i 23. decembra 1991. godine ubio Krušića, lekara Doma zdravlja u Slunju. Pod izgovorom da treba da ukaže medicinsku pomoć većem broju ranjenika u susjednom Cetingradu, oni su lekara izveli iz Doma zdravlja, a zatim je Pašić pucao u njega i zajedno sa Grubješićem naneo mu više prostrelih rana od kojih je preminuo. Prema rečima predsedavajuće, sud nije prihvatio iskaz Pašića koji je tvrdio da je bio na licu mesta, ali da nije pucao, već je prihvatio iskaz zaštićenog svedoka „A“, koji je bio očevidac ubistva i koji je posvedočio da su pucali Pašić i Grubješić. Optužnicu protiv Pašića Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije podiglo je 8. novembra. Pašić je lišen slobode 26. septembra, a u pritvoru se nalazi od 28. septembra na osnovu rešenja istražnog sudije Veća za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu.

Županijski sud u Karlovcu (Hrvatska) je 2001. godine u odsustvu osudio Zdravka Pašića na kaznu zatvora od 12 godina, kao i drugog saizvršioca, Milana Grubješića, koji se sada nalazi na izdržavanju kazne. Dokaze za ovaj slučaj Tužilaštvo za ratne zločine ustupilo je Državno odvjetništvo Republike Hrvatske, na osnovu *Sporazuma o saradnji u progonu učinilaca krivičnih dela ratnih zločina, zločina protiv čovečnosti i genocida*.

Saradnja sa MKTJ

Bivši ratni lider Srba u Bosni i predsednik Republike Srpske, Radovan Karadžić, uhapšen je u Beogradu 21. jula i izručen MKTJ. Tako je posle 13 godina postao dostupan sudu pred kojim je optužen još 1995, svega dve nedelje posle zločina u Srebrenici. U domaćoj javnosti je najviše

pažnje posvećeno samom činu hapšenja, novom identitetu Karadžića, protestima koji su usledili nakon njegovog hapšenja, navodnom sporazumu Karadžića sa Ričardom Holbrukom, a u senci tih tema ostali su sami zločini za koje je Karadžić optužen i žrtve tih zločina. Tužilaštvo MKTJ je 25. jula 1995. godine podiglo prvu optužnicu protiv Karadžića i Mladića, koja je imala 16 tačaka, od kojih je jedna optužene teretila za genocid, a tri za zločine protiv čovečnosti. Druga optužnica, koja se odnosila na zločine u Srebrenici, podignuta je 16. novembra 1995. i imala je 20 tačaka, od kojih ih je jedna teretila za genocid, a devet za zločine protiv čovečnosti.

Haški tribunal je 14. oktobra 2002. otpečatio izmenjenu i dopunjenu optužnicu protiv Karadžića (optužnica je potvrđena 31. maja 2000. ali je ostala zapečaćena), koja je objedinjavala prethodne dve i razdvojena je od optužnice protiv Mladića. Nova optužnica ima 11 tačaka, kojima se Karadžiću stavlja na teret genocid i saučestništvo u genocidu, zločini protiv čovečnosti, kršenje zakona i običaja ratovanja (istrebljenje, ubistva, progoni na političkim, rasnim i verskim osnovama, deportacije, hotimično lišavanje života, protivpravno terorisanje civila, uzimanje talaca).

Zvornik 2

Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije je 5. avgusta podiglo optužnicu protiv Branka Grujića i Branka Popovića, zbog ratnog zločina nad civilnim stanovništvom u Zvorniku 1992. godine. Grujića i Popovića optužnica tereti da su odgovorni za zarobljavanje, nečovečno postupanje i smrt oko 700 lica, od kojih je do sada iz masovnih grobnica na Crnom Vrhu i Grbavcima identifikovano njih 270. Kako se navodi u optužnici, Grujić i Popović su u svojstvu predsednika Privremene Vlade Srpske Opštine Zvornik i komandanta Kriznog

štaba, kao i komandanta Štaba Teritorijalne odbrane, smišljeno i sinhronizovano preduzimali akcije i radnje iz svojih ovlašćenja u cilju prinudnog razdvajanja i nezakonitog uzimanja za taoce muslimanskih civila, koji su potom masovno lišavani života.

Tragajući za neposrednim izvršiocima zločina za koje su optuženi Grujić i Popović, Tužilaštvo za ratne zločine podnelo je 4. avgusta Veću za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu zahtev za sprovođenje istrage protiv četiri lica, tri državljanina BiH i jednog državljanina Srbije. Teritorija opštine Zvornik je jedna od lokacija na kojim je stradalo najviše civila tokom rata u Bosni i Hercegovini. Istragu o zločinima u Zvorniku i okolini vodilo je Tužilaštvo MKTJ, da bi 2004. godine ovaj predmet bio ustupljen Tužilaštvu za ratne zločine Republike Srbije, koje je istragu nastavilo i 2005. podiglo optužnicu protiv sedam lica među kojima su bili i Grujić i Popović.

Njih dvojica su tada optuženi da su usmeno naredili i silom, preteći smrću, izvršili masovno preseljenje civilnog stanovništva (1822 lica) iz sela Kozluk i Skočić u Mađarsku, preko Srbije. Pored toga, optuženi su da su, zajedno sa optuženim pripadnicima paravojnih formacija „Žute ose“ i odredom „Pivarskog“, iz izbegličke kolone meštana sela Divič izdvojili 174 lica muškog pola, starosti između 18 i 60 godina, koje su prvo zatvorili u jednu zgradu u Zvorniku, iz koje su dvojica nepoznatih pripadnika Teritorijalne odbrane izveli 11 lica koja nikada kasnije nisu viđena živa, da bi kasnije preostala 163 lica prebacili u Dom kulture u Čelopeku, gde su kasnije mučeni i zlostavljani i gde je ubijeno najmanje 19 ljudi. Grujić i Popović su optuženi da su znali za zločine u Domu kulture u Čelopeku, kao i na poljoprivrednom dobru „Ekonomija“ i mestu zvanom „Ciglana“, gde se nalazilo tridesetak lica koja su mučili i

zlostavljali pripadnici paravojnih formacija i gde je ubijeno najmanje tri lica, a da ništa nisu učinili da se zločini spreče i da su se na taj način sa njima saglasili. Suđenje za ove zločine je počelo novembra 2005, a juna 2008. godine doneta je prvostepena presuda protiv trojice pripadnika paravojnih formacija, kojom su oni osuđeni kao neposredni izvršioc zločina u Čelopeku, na „Ekonomiji“ i „Ciglani“. Dragan Slavković (46 godina) osuđen je na 15, Ivan Korać (36) na 13, Siniša Filipović (34) na 3 godine zatvora, dok je Dragutin Dragičević oslobođen optužbi. Neposredno pred izricanje ove presude, sudsko veće je usvojilo predlog tužilaštva da se postupak protiv Grujića i Popovića razdvoji zbog istrage koja je protiv njih još uvek vođena, a sada je rezultirala podizanjem nove optužnice. Tokom suđenja utvrđen je identitet još dva lica koja se sumnjiče kao neposredni izvršioc zločina u Zvorniku, i protiv njih je podignuta optužnica i suđenje će početi 4. septembra (predmet kolokvijalno nazvan „Zvornik 3“).

Zbog zločina u Zvorniku mogao bi, posle najavljenog preciziranja optužnice, biti optužen i Radovan Karadžić. Iako je optužnica MKTJ protiv njega tri puta izmenjena, on se još uvek ne tereti i za ove zločine. Naime, poslednji put, optužnica protiv njega je izmenjena 2000. godine, kada je i razdvojena od optužnice protiv Raktka Mladića, a masovne grobnice na teritoriji opštine Zvornik su otkrivene tek 2003. godine, kada je počela identifikacija žrtava koja i danas traje.

Optužnicom MKTJ, za zločine u Zvorniku se pred ovim sudom već tereti Vojislav Šešelj, predsednik Srpske radikalne stranke, čiji su dobrovoljci učestvovali u operacijama u ovom gradu 1992. godine. Optužnica koju je Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije

5. avgusta podiglo protiv Branka Grujića i Branka Popovića, zbog ratnog zločina nad civilnim stanovništvom u Zvorniku 1992. godine, nije još stupila na snagu, jer su advokati optuženih uložili prigovore, o kojim će odlučiti krivičnovanraspravno veće. Tek kada bude doneta odluka po prigovorima i optužnica stupi na pravnu snagu, veće kojim predsedava sudija Tatjana Vuković će odlučiti da li će tu optužnicu spojiti sa postojećom, koja je protiv Grujića i Popovića podignuta još 2005. godine.

Prvom optužnicom (iz 2005. godine), oni se terete da su usmeno naredili i silom, preteći smrću, izvršili masovno preseljenje civilnog stanovništva (1822 lica) iz sela Kozluk i Skočić u Mađarsku, preko Srbije. Pored toga, optuženi su da su, zajedno sa saoptuženim pripadnicima paravojnih formacija „Žute ose“ i odreda „Pivarskog“ iz izbegličke kolone meštana sela Divič izdvojili 174 lica muškog pola, starosti između 18 i 60 godina, koje su prvo zatvorili u jednu zgradu u Zvorniku, iz koje su dvojica nepoznatih pripadnika Teritorijalne odbrane izveli 11 lica koja nikada kasnije nisu viđena živa, da bi kasnije preostala 163 lica prebacili u Dom kulture u Čelopeku, gde su kasnije mučeni i zlostavljani i gde je ubijeno najmanje 19 ljudi. Grujić i Popović su optuženi da su znali za zločine u Domu kulture u Čelopeku, kao i na poljoprivrednom dobru „Ekonomija“ i mestu zvanom „Ciglana“, gde se nalazilo tridesetak lica koja su mučili i zlostavljali pripadnici paravojnih formacija i gde je ubijeno najmanje tri lica, a da ništa nisu učinili da se zločini spreče i da su se na taj način sa njima saglasili. Suđenje za ove zločine je počelo novembra 2005, a juna 2008. godine doneta je prvostepena presuda protiv trojice pripadnika paravojnih formacija, kojom su oni osuđeni kao neposredni izvršioc zločina u Čelopeku, na „Ekonomiji“ i „Ciglani“. Dragan Slavković (46 godina) osuđen je na 15, Ivan Korać (36) na

13, Siniša Filipović (34) na 3 godine zatvora, dok je Dragutin Dragičević oslobođen optužbi. Neposredno pred izricanje ove presude, sudsko veće je usvojilo predlog tužilaštva da se postupak protiv Grujića i Popovića razdvoji zbog istrage koja je protiv njih još uvek vođena, a nedavno je rezultirala podizanjem nove optužnice.

Nova optužnica Grujića i Popovića optužnica tereti da su odgovorni za zarobljavanje, nečovečno postupanje i smrt oko 700 lica, od kojih je do sada iz masovnih grobnica na Crnom Vrh i Grbavcima identifikovano njih 270. Kako se navodi u optužnici, Grujić i Popović su u svojstvu predsednika Privremene Vlade Srpske Opštine Zvornik i komandanta Kriznog štaba, kao i komandanta Štaba Teritorijalne odbrane, smišljeno i sinhronizovano preduzimajući akcije i radnje iz svojih ovlašćenja u cilju prinudnog razdvajanja i nezakonitog uzimanja za taoce muslimanskih civila, koji su potom masovno lišavani života.

Zvornik 3

Pred Većem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu 4. septembra je počelo suđenje Goranu Saviću i Saši Čilerdžiću (obojska iz Kraljeva), okrivljenim za krivično delo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Oni se terete kao pripadnici dobrovoljačke jedinice „Pivarskog“ u okviru Teritorijalne odbrane Zvornika, zbog nečovečnog postupanja prema civilima na poljoprivrednom dobru „Ekonomija“ i na „Ciglani“, u opštini Zvornik, gde su se tokom maja i juna 1992. nalazili zarobljeni meštani sela iz okoline Zvornika, Bošnjacke nacionalnosti. Naime, optužnicom im se na teret stavlja da su, zajedno sa Draganom Slavkovićem, Ivanom Koraćem (obojska osuđeni prvostepenom presudom u predmetu „Zvornik 1“) i za sada

neidentifikovanim licem, poznatim kao „Pufta“, iz „Ciglane“, izvodili zarobljene Bošnjake i prisiljavali ih da za njihov račun pljačkaju napuštene kuće u Zvorniku i okolini, te da su opljačkanoj robu prevozili u Srbiju. Oni se terete i za učestvovanje u povredivanju i ubistvu Ismeta Širaka na „Ciglani“. Pored ovoga, Savić se tereti i za zlostavljanje civila na poljoprivrednom dobru „Ekonomija“, gde je, prema navodima optužnice zajedno sa pomenutim Slavkovićem, Koraćem i „Puftom“ u dva navrata tukao civile i naneo im brojne telesne povrede, dok je jednog zatvorenika ubio kada je ovaj pokušao da pobjegne. Ovo ubistvo je tokom svedočenja u predmetu „Zvornik 1“ opisao očevidac Svetislav Mitrović zvani „Niški“, takođe pripadnik jedinice „Pivarskog“, koji je sa Savićem ispitivao ubijenog, pre nego što je ovaj pokušao da pobjegne. Osim Mitrovića, brojni svedoci na suđenju Slavkoviću i Koraću, kao i sami optuženi, svojim iskazima su Savića i Čilerdžića označili kao izvršioce zločina na „Ekonomiji“ i „Ciglani“. Savić i Čilerdžić su na početku suđenja negirali krivicu, tvrdeći da nisu bili u Zvorniku u periodu koji pokriva optužnica, a negirali su i iskaze Slavkovića i Koraća koji ih terete za zločine, tvrdeći da njih dvojicu poznaju samo „iz viđenja“ i da se sa njima nisu družili. Optuženi se brane sa slobode.

Ubistvo braće Bitići

Suđenje predviđeno za 22. septembar je odloženo, zbog toga što zamenik tužioca koji postupa u ovom predmetu nije mogao da prisustvuje glavnom pretresu. Suđenje je počelo u novembru 2006. a optuženi Sreten Popović i Miloš Stojanović, u vreme zločina pripadnici Operativno poternih grupa koje su delovale u okviru Posebnih jedinica policije, terete

se da su 8. jula 1999. neovlašćeno lišili slobode braću Bitići kada su ovi izlazili iz Okružnog zatvora u Prokuplju, gde su prethodno izdržali kaznu zbog ilegalnog prelaska granice, i da su ih prebacili u Nastavni centar MUP u Petrovom selu, gde su ih u kasnim večernjim satima 9. jula preuzeli za sada nepoznati pripadnici SAJ i lišili života, te da su na taj način izvršili krivično delo ratni zločin protiv ratnih zarobljenika. Tela braće Bitići su pronađena 2001. godine u masovnoj grobnici u blizini policijskog kampa u Petrovom selu. Uprkos činjenici da se pored ovog, vodi i istražni postupak o ovom zločinu, neposredni izvršioци ubistva su i dalje nepoznati.

Lovas

Pred Većem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu, od 15. do 19. septembra je nastavljeno suđenje optuženima za ratni zločin protiv civilnog stanovništva u selu Lovas, u Hrvatskoj, tokom oktobra 1991. godine, kada je stradalo 69 civila. Optuženo je 14 lica, i to Ljuban Devetak, Mian Devčić, Milan Radojčić i Željko Krnjajić, kao pripadnici tadašnje lokalne civilnovojne vlasti, Miodrag Dimitrijević, Darko Perić, Radovan Vlajković i Radisav Josipović, kao pripadnici Teritorijalne odbrane čije jedinice su bile potčinjene 2. proleterskoj gardijskoj motorizovanoj brigadi iz sastava tadašnje JNA, i Petronije Stevanović, Aleksandar Nikolaidis, Dragan Bačić, Zoran Kosijer, Jovan Dimitrijević i Saša Stojanović, kao pripadnici dobrovoljačke oružane grupe, zvane „Dušan Silni“. Odbranu su izneli Radisav Josipović, nekadašnji rezervni starešina JNA, i bivši dobrovoljci, pripadnici grupe „Dušan Silni“, Jovan Dimitrijević i Saša Stojanović.

Josipović je negirao krivicu i tvrdio je da nije znao da je polje deteline, kroz koje su naterani da hodaju hrvatski civili (od kojih je tada 20 smrtno stradalo a 12 ranjeno),

minirano. Rekao je i da su tu operaciju vodili dobrovoljci, a ne JNA. Ispričao je i da je po civilima, kada su neki od njih naleteli na mine, otvorena vatra. On je ispričao da je video da su civili zlostavljani u seoskoj zadruzi, gde su ih pre odvođenja u minsko polje čuvali dobrovoljci iz odreda „Dušan Silni“. Jovan Dimitrijević i Saša Stojanović su negirali krivicu, ali su potvrdili da je jedan civil iz kolone koju su vodili u minsko polje ubijen jer nije mogao da hoda, pošto je bio pretučen, ali nisu rekli ko ga je ubio. Kako se navodi u optužnici, Boško Bođanac je ubijen jer nije mogao da hoda jer je prethodne noći teško pretučen u seoskoj zadruzi.

Istrage

Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije podnelo je 17. jula istražnom sudiji Veća za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu zahtev za sprovođenje istrage protiv Fatmira Limaja i još 27 pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, zbog osnovane sumnje da su počinili ratni zločin nad 22 civila srpske i albanske nacionalnosti, od juna do oktobra 1998. godine, na području opština Lipljane, Štimlje i Glogovac, na teritoriji Kosova i Metohije. Oni su, kako se navodi u saopštenju tužilaštva, na području navedenih opština, delujući u sastavu tada formirane 121. brigade, protivpravno zatvorili 35 civila, od kojih su 22 lišili života. Ova dela nisu obuhvaćena optužnicom protiv Fatmira Limaja i drugih u Međunarodnom krivičnom Tribunalu za bivšu Jugoslaviju. Takođe, trojica od 28 osumnjičenih – Azem Sulja, Šukri Bija i Ramiz Ćerići, terete se da su u periodu od 2001. do 2007. godine pomagali Fatmiru Limaju i ostalima da ne budu otkriveni kao izvršioци krivičnog dela teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava, u postupku koji se protiv njih vodio pred Tribunalom u Hagu, te

su osumnjičeni da su učinili krivično delo Pomoć učiniocu posle izvršenog krivičnog dela.

Tužilaštvo za ratne zločine podnelo je 29. avgusta zahtev Okružnom sudu u Beogradu za sprovođenje istrage protiv Petera Egnera (86 godina), zbog sumnje da je tokom Drugog svetskog rata počinio genocid i više ratnih zločina nad civilima. kako je saopšteno iz tužilaštva, u saradnji sa službom za ratne zločine SAD i ambasade u Beogradu prikupljeno je dovoljno podataka da bi se krenulo u istražni postupak, a da bi se Egneru sudilo u Srbiji potrebno je da mu prethodno bude oduzeto državljanstvo SAD. Proces za oduzimanje državljanstva je već u toku. Egnera američke federalne vlasti sumnjiče da je odgovoran za smrt nešto više od 11 hiljada Jevreja, Srba i Roma u logoru Staro sajmište. Egner, koji živi u Sijetlu, je februara 2007. godine američkim istražnim organima priznao da je 1941. bio zadužen za sprovođenje zatvorenika u logoru i da je, s obzirom da je rođen u Vojvodini, radio je i kao prevodilac prilikom saslušavanja zatočenika. Međutim, Egner je odbacio sve optužbe za učestvovanje u ubistvima logoraša.

Ukoliko bude usvojen predlog tužilaštva i počne istraga, biće to prvi zločin iz Drugog svetskog rata koji procesuiru Veće za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu. Interesantno je da se Egner sumnjiči i za krivično delo genocida, što je takođe novost u srbijanskom pravosuđu.

Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije je 24. septembra podnelo istražnom sudiji Veća za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu zahtev za sprovođenje istrage protiv Šandora Kepiroa (94), državljanina Republike Mađarske, zbog osnovane sumnje da je januara 1942. godine, u Novom Sadu, počinio krivično delo genocida. Kako se

navodi u saopštenju tužilaštva, prekrivični postupak u „predmetu Kepiro“, tužilaštvo je započelo na osnovu inicijative dr Efraima Zurofa, direktora Centra „Simon Vizental“ iz Jerusalima. Na osnovu dokaza i podataka pribavljenih iz nacionalnih arhiva, tužilaštvo je ocenilo da je osumnjičeni svesno i voljno saučestvovao u delu aktivnosti mađarskog okupacionog režima koji je za vreme racije u Novom Sadu, od 20. do 23. januara 1942. godine, u nameri da delimično uništi članove nacionalnih grupa Jevreja i Srba, ubio njih najmanje 2.000. Civili su masovno ubijani u kućama, dvorištima, na ulicama, na igralištu, pravoslavnom groblju, a u najvećem broju, a i najmonstruoznije, na Štrandu, čuvenoj noosadskoj plaži na Dunavu. Tamo su dovoženi po grupama od četvoro, na temperaturi od oko minus 30 stepeni Celzijusovih, do unapred isečenih rupa na ledu i tu ubijani iz pešadijskog naoružanja. Potom su bacani pod led, neki među njima živi i ranjeni. Prethodno su skidani do gola i oduzimate su im sve vrednije stvari. Osumnjičeni Kepiro je, kao žandarmerijski kapetan, komandoao i grupom istražnih patrola koje su u ulicama (danas) Cara Dušana, Futoška i Nikole Tesle, pa do Trga Slobode, ubile najmanje 42 civila - Srba i Jevreja, od kojih je 11 bilo maloletno.

Kepiro je, takođe, naređivao da se hapse i privode takozvanom leitiacionom odboru, ali i ubijaju, pretežno Srbi i Jevreji. Tužilaštvo je predložilo Sudu da donese rešenje o sprovođenju istrage protiv osumnjičenog Kepiroa bez njegovog saslušanja, a nakon toga da se donese i rešenje o određivanju pritvora. Takođe je predloženo da se uputi molba Ministarstvu pravde Republike Srbije da od Republike Mađarske zatraži ekstradiciju Kepiroa.

Radovan Karadžić-13 godina posle

Bivši ratni lider Srba u Bosni i predsednik Republike Srpske, Radovan Karadžić, uhapšen je u Beogradu 21. jula i izručen Međunarodnom krivičnom tribunalu za bivšu Jugoslaviju. Tako je posle 13 godina postao dostupan sudu pred kojim je optužen još 1995, svega dve nedelje posle zločina u Srebrenici. Naime, tužilaštvo MKTJ-a je još 25. jula 1995. godine podiglo prvu optužnicu protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, koja je imala 16 tačaka, od kojih je jedna optužene teretila za genocid, a tri za zločine protiv čovečnosti. Druga optužnica, koja se odnosila na zločine u Srebrenici, podignuta je 16. novembra 1995. i imala je 20 tačaka, od kojih je jedna teretila Karadžića i Mladića za genocid, a devet za zločine protiv čovečnosti.

14. oktobra 2002. opečaćena je izmenjena i dopunjena optužnica protiv Karadžića (optužnica je potvrđena 31. maja 2000. ali je tada ostala zapečaćena), koja je objedinjavala prethodne dve i razdvojena je od optužnice protiv Mladića. Ova optužnica, koja je još uvek na snazi, ima 11 tačaka, kojima se Karadžiću stavlja na teret genocid i saučestništvo u genocidu, zločini protiv čovečnosti, kršenje zakona i običaja ratovanja (istrebljenje, ubistva, progona na političkim, rasnim i verskim osnovama, deportacije, hotimično lišavanje života, protivpravno terorisanje civila, uzimanje talaca). 22. septembra ove godine tužilaštvo je podnelo predlog izmenjene optužnice o kojem će odlučivati Pretresno veće kojim predsedava sudija Ian Bonomi (Iain Bonomy).

Predlažući izmene optužnice, tužilaštvo je imalo u vidu praksu Tribunala, potrebu za efikasnošću postupka i činjenice, kako pravne, tako i faktičke, utvrđene pred Tribunalom u postupcima protiv drugih optuženih, povezane sa događajima za koje je optužen Karadžić. Tužilaštvo je tako izmenilo strukturu optužbi po tačkama i preciziralo optužbe. Takođe, došlo je do nekih izmena u kvalifikaciji dela za koja se tereti optuženi. Optužba za genocid podeljena je sada u dve tačke. Prva se odnosi na period od 31. marta

do 31. decembra 1992. i prostor od deset opština: Bratunac, Brčko, Foča, Ključ, Kotor Varoš, Prijedor, Sanski Most, Višegrad, Vlasenica i Zvornik. Prema navodima tužilaštva, u tim opštinama je kampanja progona bosanskih Muslimana i Hrvata, koja je sprovedena širom Bosne i Hercegovine, eskalirala do razmera genocida. Ova optužba, za genocid na

teritoriji Bosne i Hercegovine van takozvane srebreničke enklave, nije do sada dokazana niti u jednom postupku pred tribunalom.

Druga tačka optužnice kojom se Karadžić tereti za genocid odnosi se na period od jula do novembra 1995. i na ubistvo više od 7 000 muslimanskih muškaraca i dečaka, kao i nanošenje teških fizičkih i psihičkih povreda hiljadama žena, dece i staraca, prisilno preseljenih iz srebreničke enklave. Predlogom izmenjene optužnice Karadžić je označen kao ključna ličnost udruženog zločinačkog poduhvata, koji je učinjen sa ciljem nasilnog i trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i Hrvata sa velikih delova teritorije BiH. Kao glavne ličnosti udruženog zločinačkog poduhvata u predlogu izmenjene optužnice navode se još i Momčilo Krajišnik, Ratko Mladić, Slobodan Milošević, Biljana Plavšić, Nikola Koljević, Mićo Stanišić, Momčilo Mandić, Jovica Stanišić, Franko Simatović, Željko Ražnatović Arkan i Vojislav Šešelj.

Pored ovog, Karadžić je optužen i kao učesnik još tri pojedinačna a sa ovim povezana zločinačka poduhvata, sa ciljevima: 1) terorisanja građana Sarajeva; 2) eliminisanja Muslimana iz srebreničke enklave; 3) uzimanja osoblja UN za taoce. Optužnica je sužena na taj način što je tužilaštvo odustalo od optužbi koje se odnose na zločine u 14 opština BiH, pa se sada odnosi na događaje iz 27 opština. Ovakvu odluku tužilaštvo je donelo imajući u vidu potrebu za što efikasnijim vođenjem postupka, posebno zbog činjenice da će MKTJ uskoro završiti sa radom, a da se radi o predmetu koji je po obimu uporediv jedino sa postupkom koji je vođen protiv Slobodana Miloševića i koji nije završen donošenjem presude. Zločinima koji su počinjeni u ovih 27 opština tužilaštvo će do-

kazivati Karadžićevu odgovornost za progone na političkim, rasnim i verskim osnovama koji pored ostalog uključuju zatvaranja, mučenja, silovanja i seksualno nasilje, kao i uništavanje verskih i kulturnih spomenika. U tri tačke optužnice Karadžić se, dalje, tereti za istrebljenje i ubistva, kvalifikovana kao zločin protiv čovečnosti i kršenja zakona i običaja ratovanja. Tužilaštvo je odustalo od optužbe za hotimično lišavanje života kao tešku povredu Ženevskih konvencija.

Karadžić se tereti i za deportacije i neljudsko postupanje odnosno prisilno preseljenje. Optužbi za teror nad građanima Sarajeva je u predlogu izmenjene optužnice dodata i posebna tačka kojom se Karadžić tereti i za nezakonit napad na civile. Poslednja, jedanaesta tačka optužnice odnosi se na uzimanje više od 200 pripadnika UN za taoce i žive štitove u maju i junu 1995. godine. Za zločine navedene u optužnici Karadžić se tereti po oba oblika krivične odgovornosti predviđena Statutom Tribunala: individualnoj i komandnoj.

Predlog nove optužnice sadrži još neke zanimljive detalje. Jedinica "Škorpioni", čiji su pripadnici odgovorni za ubistvo šestorice Bošnjaka u blizini Trnova i koji su nedavno i pravnosnažno osuđeni u Srbiji za ovaj zločin, označena je kao jedinica MUP-a Srbije. Srbijanski sud nije tretirao ovu jedinicu kao deo

MUP-a Republike Srbije, iako je raspolagao dokazima koji ukazuju da je to bio slučaj. U predlogu nove optužnice navodi se i da su u višemesečnom granatiranju Sarajeva učestvovali neimenovani pripadnici JNA odnosno Vojske Jugoslavije. Ukoliko Pretresno veće usvoji predlog tužilaštva i izmenjena optužnica stupi na pravnu snagu, Radovan Karadžić će se ponovo izjašnjavati o krivici, po novim tačkama optužnice.

Žarko **Marković**

ZABRANA DISKRIMINACIJE

Neonacisti u službi optuženika za ratne zločine

Nedavno hapšenje Radovana Karadžića, jednog od najtraženijih haških begunaca, pokazalo je veoma intenzivnu saradnju neonacističkih pokreta sa optuženima za najflagrantnije kršenje međunarodnog humanitarnog prava. U neredima koji su se zbili u Beogradu posle hapšenja, uočeno je prisustvo od ranije poznatih desničarskih pokreta. Najistaknutija je bila klerofašistička organizacija „Obraz“. Zanimljiva je i sprega

Srpske radikalne stranke sa ovim organizacijama. Podsetićemo da nije prvi put da čelnici pomenute stranke otvoreno zastupaju interese haških optuženika (slučaj „Bulevar Ratka Mladića“). Epilog nereda u Beogradu u danima posle hapšenja Radovana Karadžića je veliki broj uništenih semafora, izloga i veliki broj povređenih. Na meti su naročito bili novinari, i to, po pravilu, iz medijske kuće B92. Nije nepoznata činjenica da su pripadnici neonacističkih organizacija i ranije pretili novinarima (na primer, pretnje upućene novinaru Dinku Gruhonjiću). Ovaj put je najgore prošao snimatelj TV B92, koji je zadobio prelome

noge. Trojica napadača su uhapšena a zabrinjavajuća je činjenica da su to bili mladi ljudi.

Druga strana protesta je veliki sukob sa policijom. Tom prilikom je povređen veliki broj policajaca i demonstranata. Po završetku protesta je podneto na desetine krivičnih prijava. Trenutno je na javnom tužilaštvu da nastavi krivične postupke. Ostaje poražavajuća činjenica da „Obraz“, „Nacionalni stroj“, „Familija srbskih navijača“ i druge organizacije, čiji su članovi vinovnici brojnih napada na neistomišljenike, novinare, pripadnike nacionalnih manjina, nesmetano deluju i čak jačaju. Čini se da je vreme da se svi državni organi posvete ovom

problemu kako bi svi građani mogli da budu sigurni.

Pretnje nosiocima visokih državnih funkcija

U prethodnim mesečnim izveštajima smo ukazivali na „govor mržnje“ koji šire članovi pojedinih stranaka. Čelnici Srpske radikalne stranke nastavljaju da u svom prepoznatljivom maniru vređaju, omalovažavaju i pozivaju na linč političke neistomišljenike. Hapšenje Radovana Karadžića je bio povod pojedinim poslanicima iz redova SRS-a da prete visokim predstavnicima državne vlasti. Tako je funkcionerka SRS-a, Vjerica Radeta izjavila: "Podsećamo i Borisa Tadića, žutog diktatora, da se u Srbiji izdaja nikada nije praštala. Ne pretimo, ali upozoravamo na prokletstvo koje je sve izdajnike u srpskoj istoriji pratilo. Podsećamo na krah dinastije Obrenović i rekla bih sadašnjim vlastodržcima da možda neće svi imati sreću Zorana Đinđića. Bog kažnjava do sedmog kolena i o tome bi trebalo da vode računa." Retorika je itekako svojstvena ovoj političkoj stranci i prisutna je u istupima članova ove stranke još od devedesetih godina. U ovoj situaciji ovakve izjave mogu naročito da budu opasne a posebno ako uzmemo u obzir i brojne anonimne pretnje koje stižu na adrese državnih funkcionera. Nažalost, ovakvo ponašanje najčešće ostaje nekažnjeno. Zbog imuniteta od krivičnog gonjenja (Vjerica Radeta je narodni poslanik), se tužioci retko odlučuju da iniciraju bilo kakav krivični postupak iako imaju za to zakonski osnov. Radikali su u prošlosti čak i tvrdili da je "govor mržnje" izmišljen kako bi se režim obračunao sa političkim neistomišljenicima. Izostanak odgovornosti političara za izjave koje daju javnosti posebno zabrinjava. Podsetićemo da je Tomislav Nikolić, sadašnji zamenik predsednika SRS-a svega mesec dana pred ubistvo premijera Đinđića javno ukazao na to da on može da bude ubijen. Sloboda izražavanja ima svoje granice, kako smo već nekoliko puta naglasili. Izjave političara

su zbog odjeka koji mogu da imaju na javno mnjenje itekako podložne kontroli. Zbog toga reakcija tužilaštva u slučaju Vjerice Radete ne bi smela da izostane.

Diskriminacija u avioprevozu

U vezi sa povećanim brojem putovanja tokom letnjeg perioda, Ljupka Mihajlovska koja je korisnik invalidskih kolica, morala je da potpiše izjavu kojom oslobađa osoblje domaće aviokompanije JAT odgovornosti za moguće pogoršanje zdravstvenog stanja, koje bi moglo da usledi zbog prevoza avionom, čak i ako bi takvo pogoršanje nastalo zbog preduzetih mera, ili specifične usluge od strane JAT-a u vezi s prevozom. Nakon brze reakcije medija i NVO na ovaj slučaj, JAT se ogradio izjavom svojih predstavnika da ovakav postupak ne predstavlja pravilo i da se izuzetno primenjuje kada korisnik avioprevoza, koji ima određeni hendikep, ne poseduje lekarsko uverenje i nije pri kupovini karte naznačio da će putovati sa kolicima ili drugim pomoćnim sredstvima, što je inače praksa i kod drugih avioprevoznika u svetu. Obećali su i da će ovaj ugovor izbaciti iz Priručnika za kabinsku posadu gde se do sada nalazio. O slučaju je obavešten i Republički Ombudsman.

Srbija predsedavajuća Dekadi inkluzije Roma 2005-2015

Od 1. jula 2008. godine, Srbija će narednih godinu dana predsedavati „Dekadom inkluzije Roma“ i kao prioritete za taj period postavila je unapređenje položaja Roma u oblasti obrazovanja, stanovanja, zdravstva i zapošljavanja. Tim povodom je u Beogradu održan skup na kome je

Ministar za ljudska i manjinska prava u novoj srpskoj vladi, Svetozar Čiplić, izjavio da će do kraja godine uputiti u skupštinsku proceduru Predlog zakona protiv diskriminacije. Ovo ne bi bio prvi put da se ovakav predlog nađe u skupštinskoj proceduri ali ostaje da se nadamo da će ovog puta, nakon što bude upućen od strane nadležnog ministarstva, a ne od članova opozicione partije kako je to bilo da sada, biti i usvojen. Donošenje ovog zakona je osnovni korak za unapređenje položaja Roma ali i prava drugih ugroženih grupa i sredstvo koje će umnogome olakšati borbu protiv diskriminacije. Inače, ministar Čiplić je najavio ispravljanje grešaka i nepravdi učinjenih Romima u prošlosti i odlučnost države da reši ključne probleme Roma u Srbiji, kroz primenu mera afirmativne akcije i legalizaciju Romskih naselja.

Zaštitnik građana

Izgleda da institucija ombudsmana u Srbiji polako hvata korene i da zaštitnik građana ima sve više posla. Na sastanku između Nacionalne organizacije osoba sa invaliditetom Srbije (NOOIS) i ombudsmana Saše Jankovića ocenjeno je da se osobe sa invaliditetom u Srbiji stalno suočavaju sa diskriminacijom i marginalizacijom. Za prioritet njihove saradnje određeno je sprečavanje diskriminacije osoba sa invaliditetom u obrazovanju. Takođe, najavljene su i izmene Zakona o zaštitniku građana kojim će biti predviđen i zamenik ombudsmana koji će se baviti isključivo pravima osoba sa invaliditetom. Zakon trenutno predviđa da zaštitnik građana ima četiri zamenika, specijalizovana za pet oblasti - zaštita prava lica lišenih slobode, ravnopravnost polova, prava deteta, prava pripadnika nacionalnih manjina i prava osoba sa invaliditetom. Vrlo je važno da građani Srbije mogu da računaju

na još jednu stabilnu instituciju pri-likom traženja zaštite svojih prava.

Predlog rezolucije Saveta Evrope o položaju nacionalnih manjina u Srbiji

Na jesenjem zasedanju Parlamente-ntarne skupštine Saveta Evrope na dnevnom redu je trebalo da se nađe i Predlog rezolucije o položaju nacionalnih manjina u Srbiji. U Predlogu su iznete veoma zanimljive ocene koje se odnose na položaj pojedinih nacionalnih manjina i na odgovornost države po tom pitanju.

Uz konstataciju da je Srbija dosta učinila na planu zaštite nacionalnih manjina, ukazuje se i na brojne nedostatke koje ima naša pravna regulativa u ovoj oblasti. Pre svega je ponovljeno da Srbija još uvek nema Zakon o zabrani diskriminacije i poziva se da ga u najskorijem roku usvoji uzimajući u obzir i preporuke Venecijanske komisije. Uprkos činjenici da je krajem prošle godine bilo dva predloga zakona on još nije usvojen iako je jedan od važnijih u procesu pridruživanja Evropskoj uniji. Treba, ipak, napomenuti da je jedan od predloga zakona poslat na ekspertizu Venecijanskoj komisiji pa se očekuje da će biti usvojen sledeće godine. Državni organi Srbije se podsećaju na obaveze koje imaju po Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina. Sama konvencija ne razrađuje detaljno pitanje zaštite prava nacionalnih manjina ali daje izvesne smernice kako bi ona trebalo da izgleda. U skladu sa Konvencijom, koju je naša država ratifikovala i pre nego što je postala članica Saveta Evrope, je, 2002. godine, donet i Zakon o zaštiti nacionalnih manjina. Iako je trebalo da razradi odredbe Konvencije, zakon je zadržao opšte formulacije koje su prepisane iz ovog dokumenta Saveta Evrope. Od tada gotovo da nije usvojen pravni akt koji bi trebalo da poboljša položaj nacionalnih manjina. Izvesna pobo-

ljšanja su predviđena zakonima o lokalnoj samoupravi u odredbama koje regulišu život u multietničkim opštinama. Takođe su počeli da rade i Saveti nacionalnih manjina koji su zamišljeni kao savetodavni organi Vlade. Saveti nacionalnih manjina se pominju i u Ustavu Republike Srbije, ali se predviđa da će se izbor članova saveta i nadležnost tog tela regulisati zakonom. Zakon o zaštiti nacionalnih manjina je predvideo samo da se prvi saziv saveta nacionalnih manjina bira na skupštini elektora a da će postupak daljih izbora saveta biti regulisan posebnim zakonom. Taj posebni zakon još uvek nije donet a članovi starih saveta su to i dalje iako je od njihovog izbora prošlo šest godina. Treba napomenuti da je u ovom predlogu rezolucije predviđen niz preporuka kako bi saveti mogli da funkcionišu i ostvaruju svoju funkciju. Pomenute odredbe u zakonima o lokalnoj samoupravi predviđaju nekoliko institucija koje bi pomogle zaštiti nacionalnih manjina u multietničkim opštinama. To su institucije lokalnog Zaštitnika građana (ombudsmana) i Saveta za međunacionalne odnose. Institucija Zaštitnika građana već sada ima značajnu funkciju u sprečavanju diskriminacije nacionalnih manjina i širenju tolerancije (više o tome u junskom izveštaju) dok je funkcija Saveta za međunacionalne odnose veoma nejasna i nije pokazala značajne rezultate u praksi. Problem predstavljaju i odredbe koje garantuju pravo na osnivanje lokalnih Radio i TV stanica koje bi emitovale program na jezicima nacionalnih manjina. Naime, Ustav i zakoni o lokalnoj samoupravi predviđaju to pravo ali sa druge strane Zakon o radiodifuziji koji reguliše pitanje dodele radio i TV frekvencija ne pominje postupak za osnivanje ovih tela. Može se pomenuti i problem dvojezičnih natpisa. Iako bi pitanje dvojezičnosti moglo da se reši uz izdvajanje veoma skromnih sredstava iz budžeta, do

toga još uvek nije došlo. U predlogu rezolucije se naglašava regionalni disparitet u pogledu zaštite prava nacionalnih manjina. U Vojvodini se beleži značajan napredak u pogledu zaštite prava nacionalnih manjina i njihovog uključivanja u javni život dok je znatno lošija situacija u Centralnoj Srbiji. Posebno je naglašen različiti tretman rumunske nacionalne manjine u Vojvodini i Centralnoj Srbiji a pominje se i problem vlaške nacionalne manjine. U nekoliko preporuka se navode mere koje država treba da sprovede da bi se poboljšao položaj rumunske i vlaške nacionalne manjine u Istočnoj Srbiji. U vezi sa tim problemom je i upućena kritika na račun neregistrovanja Rumunske pravoslavne crkve kao verske zajednice. Naglašeno je da Srpska pravoslavna crkva ima veliki uticaj u registrovanju verskih zajednica. Mora se napomenuti i da su neke od preporuka koje su navedene u Predlogu rezolucije u međuvremenu spontano uvažene. Tako je na primer Zakonom o ministarstvima formirano (ponovo uspostavljeno) Ministarstvo za ljudska i manjinska prava a uskoro će biti izabran Zamenik zaštitnika građana koji će se baviti pravima nacionalnih manjina.

“Uvoz žena”

Početak septembra je istaknuta nova tema za razmišljanje koju je plasirao Pomoćnik ministra za rad i socijalnu politiku, Željko Vasiljević. Gospodin Vasiljević je ukazao na potrebu da Srbija reši svoj problem “bele kuge” tako što će država pospešiti “uvoz” žena iz Azije. Po Vasiljeviću bi trebalo uvesti 100 000 Azijatkinja jer bi to popravilo demografsku sliku Srbije i omogućilo rađanje velikog broja dece. On smatra da bi se ovim rešilo i pitanje manjka radne snage u seoskim sredinama jer su Azijatkinje “vre-

dne" i "zdrave" i ne bi im bio problem da rade na selu. Projekat bi trebalo da sprovodi neko državno telo. Ovakva izjava je izazvala burne reakcije javnosti ali i samog ministarstva. Ministar Rasim Ljajić se javno izvinio zbog izjave svog pomoćnika i naveo da država ne trguje ljudima a celu situaciju je okarakterisao kao "incident". Nažalost, Ljajić je naveo da Vasiljevića ne može da smeni jer bi to moglo da dovede u pitanje stabilnost vlade. Tako ovakvo ponašanje ostaje nekažnjeno. Osim što je ideja pomoćnika ministra izuzetno uvredljiva za žensku populaciju, veoma je problematično da visoki funkcioner ministarstva ovako otvoreno zagovara "trafiking". Usledila je burna reakcija javnosti pa se Vasiljević izvinio zbog svoje izjave ali se čini da ne shvata u potpunosti šta je problematično u njegovom "projektu". Takođe je u nekim medijima ukazivao da mu je učinjena nepravda i da se vraćamo u vreme kad se kažnjava "verbalni delikt". Zanimljivo je da uopšte ne pominje svoju odgovornost kao nosioca javne funkcije nego odmah poteže argument kažnjavanja drugačijeg mišljenja. Evidentno je da je ovakva izjava "skandalozna" i da mora da ima i političke posledice. Najmoralniji čin bi bila ostavka na sve funkcije ali kako do toga najverovatnije neće doći onda bi trebalo da dođe do smene. Iz izjava ministra Ljajića se vidi da ni toga neće biti zbog "stabilnosti vlade" što kompromituje i rad celog ministarstva, koje inače ima značajne uspehe u svom delovanju.

Napadi na Kvir festival

Sredinom septembra je u Beogradu održan 5. Kvir festival u organizaciji više nevladinih organizacija koje se zalažu za poboljšanje položaja lica alternativne homoseksualne orijentacije. Nažalost, ni ovaj skup nije prošao bez incidenata jer je grupa od dvadesetak ljudi napala učesnike festivala i tom prilikom ih povredila. Ono što je novo u odnosu na slične napade iz bliske prošlosti je reakcija

policije. Naime, policija se veoma brzo pojavila na licu mesta i efikasnom akcijom uspela da zaštiti učesnike skupa i odgovorne privede. Hrabri i činjenica da festival nije otkazan a da je policija obezbeđivala ostatak skupa što ukazuje na izvesnu promenu u reagovanju na kršenje slobode izražavanja homoseksualaca. Reakcija javnosti je bila veoma snažna. Povodom slučaja se oglasilo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Zaštitnik građana i brojne nevladine organizacije. Ipak, ostaje činjenica da je ksenofobija veoma izražena pojava u Srbiji i da grupe koje vrše napade itekako organizovane. Prema istraživanju o stavovima javnog mnjenja prema homoseksualnosti, koje je sprovela Gej strejt alijansa u saradnji sa CESID-om u maju ove godine, više od sedamdeset odsto ispitanika je izjavilo da je homoseksualnost bolest koju treba "lečiti". Negiranje različitosti je negiranje slobode i u Srbiji se ono izražava na veoma agresivan način. Isti festival je doživeo slične napade i u Sarajevu, otprilike u isto vreme samo su napadači bile vehabije za razliku (ili još jedna sličnost) od srpskih šovinističkih organizacija. Potrebno je raditi na prevenciji napada. Pre svega treba krenuti u odlučniju borbu protiv organizacija koje šire mržnju i netrpeljivost prema manjinskim grupama. U sklopu mera borbe protiv diskriminacije je i neophodno usvajanje opšteg zakonskog okvira. Povodom ovog događaja je organizacija "Labris" ponovila stav o kompletiranju zakonske regulative kako bi se

na najbolji mogući način štitila prava svih građana.

Izmeštanje nehigijenskog naselja

Tokom septembra je još jedan slučaj dobio medijsku pažnju a odnosi se na pitanje nehigijenskog naselja Roma koje je do sada bilo smešteno ispod mosta Gazela. Ovaj problem državni organi pokušavaju već dugi niz godina da reše ali do sada nije bilo mnogo uspeha. Jedan od predloga je bio da se to naselje izmesti u predgrađe Beograda, Ovču. Upravo je taj predlog izazvao reakcije tamošnjih stanovnika koji potiču iz redova rumunske nacionalne manjine. Urbanističkim planom Beograda je predviđena izgradnja 400 socijalnih stanova od kojih bi deo pripao romskim porodicama koje su do sada živele ispod "Gazele". Građani koji naseljavaju Ovču se protive ovakvom planu ukazujući na to da će preseljenjem romskih porodica izgubiti svoju nacionalnu osobenost (većina stanovnika Ovče je rumunske nacionalnosti). Oni najavljuju proteste a za potrebe sprečavanja izgradnje naselja su formirali i krizni štab. Ovom prilikom su se pozivali na član 78. Ustava koji zabranjuje asimilaciju. Međutim, ovakav strah je po svemu sudeći neopravdan. To mišljenje deli i Dušanka

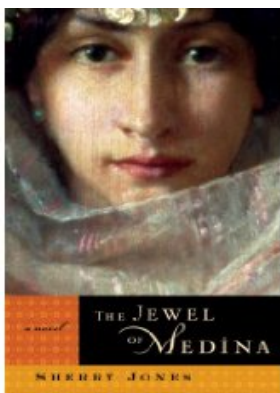

Gaćeša, beogradski građanski branilac, ukazujući da svi građani imaju slobodu kretanja i preseljavanja a da prava i slobode jedne nacionalne manjine ne smeju da ugrožavaju prava i slobode drugih etničkih zajednica. Povodom slučaja se oglasio i Gradonačelnik Beograda Dragan Đilas koji je izjavio da se ne gradi novo romsko naselje nego 400 socijalnih stanova od kojih će po prirodi stvari deo pripasti romskim

porodicama. Dok se ovaj problem ne razreši, u romskim naseljima u Beogradu, ljudi žive u veoma lošim uslovima, a svako odlaganje može biti pogubno za fizički opstanak ove brojne etničke grupacije.

Dragulj Medine- Ima li sloboda izražavanja granice?

U mladoj srpskoj demokratiji koja je dosta svojih osobina nasledila iz prethodnih totalitarnih režima, vrlo često nailazimo na neodlučnost državnih organa kada treba da se postave prema nekom društvenom problemu. Nasleđe

komunističkih režima kao da uplaši državne organe kada treba da sprovedu neku nepopularnu meru. Zbog toga i ne postoji jasna svest o tome šta bi bila cenzura, a šta opravdano ograničavanje slobode izražavanja. Više puta u prethodnih nekoliko godina je dnevni list Kurir, zloupotrebljavajući ovu neodlučnost, objavljivao senzacionalističke članke o raznim društvenim temama koji su u najmanju ruku bili za osudu i drastičnije kazne. Sve se uglavnom završavalo osudama stručne javnosti i ponekom prekršajnom prijavom koje nisu sprečavale dalje objavljivanje senzacionalističkih tekstova od kojih su neki bili i krajnje neukusni. Zbog ove situacije i nije čudno zašto se u javnosti tokom avgusta i septembra toliko polemisalo o romanu britanske književnice Šeri Džons „Dragulj Medine”. Početkom avgusta, izdavačka kuća Beobuk objavila je da će pustiti u prodaju kontroverzni roman o životu jedne od žena proroka Muhameda. Roman je u čitavom svetu izazvao oštre polemike i osudu od strane Islamske zajednice, tako da u

mnogim državama nije još došlo do objavljivanja ovog dela. Islamska zajednica u Srbiji je takođe reagovala na vest o mogućem objavljivanju ovog romana i ukazala da on vređa osećanja pripadnika ove verske zajednice. Dok se razvijala polemika, državni organi su veoma mlako reagovali. Zbog negativnih reakcija, izdavač je odlučio da neće da pusti u prodaju spornu knjigu, a usledilo je i izvinjenje Islamskoj zajednici. Međutim, čitaoci su se itekako zainteresovali za ovu knjigu, pa je ona ipak puštena u prodaju a čak su se pojavila i piratska izdanja. Oglasilo se Ministarstvo kulture koje je u sopštenju navelo da „žali” što su zarad komercijalnih interesa zanemarena osećanja pripadnika islamske verispovesti. Pri tom je naglašeno da „izdavanje ove knjige, s obzirom na složenu i osetljivu političku situaciju u svetu, nije u interesu borbe za očuvanje teritorijalnog integriteta i suvereniteta Srbije”. Ipak je ukazano i na to da Vlada ne sme da se meša u izdavačku delatnost jer su sloboda govora i slobodno iznošenje stavova zagwarantovani Ustavom Republike Srbije. Ponovo se oglasio i direktor izdavačke kuće Beobuk koji je rekao da se odlučio na vraćanje knjige u prodaju zbog pritiska dela javnosti koji smatra da „nema ničeg spornog” u „Dragulju Medine” i zbog činjenice da se nanosi šteta izdavačkoj kući jer su se pojavila piratska izdanja.

U celokupnoj raspravi ostaje nejasno šta je u stvari stav države po ovom pitanju i koje vrednosti se odlučila da štiti. Ovde se radi o sukobu legitimnih interesa dve suprotstavljene grupacije. Na jednoj strani je sloboda privređivanja i komercijalni interes koji je svakako legitiman, posebno iz ugla gledanja izdavačke kuće kojoj je izdavanje knjiga osnovna de-

latnost. Sa druge strane je interes Islamske verske zajednice da se ne objavljuje roman koji vređa njene vernike. Država mora da brani prava svakog građanina bez obzira na njegovu veroispovest. Posebno iz ugla gledanja verske zajednice kojoj pripada oko 5 % stanovništva Srbije, legitimnost ovog interesa je nesporna. U sukobu ova dva interesa kao da je na margine bačeno pitanje slobode izražavanja, koju bi država morala da garantuje u slučaju da se to pravo ne zloupotrebljava. Ustavom Srbije je garantovana sloboda izražavanja, a ograničenja se podvode pod zaštitu javnog poretka, morala i prava i sloboda drugih. Ukoliko je zaista došlo do povrede prava, nadležno ministarstvo je moralo da se udubi u srž problema i da, na primer, formira komisiju koja će proučiti sporni roman, kako bi utvrdila da li se objavljivanjem ovog romana krše prava pripadnika islamske zajednice i tada da odluči da li da dođe do ograničavanja slobode izražavanja (odnosno zabrane objavljivanja Dragulja Medine). Naravno, teoretski bi i ovakva mera verovatno bila pod osudom dela javnosti, ali je država ta koja mora da stane iza svake svoje odluke i da je brani arume-

ntovano, a ne da stoji po strani kad god se postavi ozbiljno pitanje u društvu. Ministarstvo kulture je izabralo neadekvatan način da se izbori sa ovim problemom. Konstatacijom da se sloboda izražavanja mora štiti ipak neprimereno „napada“ težnju za profitom izdavačke kuće koja se izdržava od prodaje knjiga. Politizacija ovog pitanja i povezivanje sa rešavanjem budućeg statusa Kosova samo pogoršava situaciju i ne stavlja akcenat na pravu stvar. Suštinsko je pitanje koji interes je pretežniji i šta se država odlučuje da štiti. U ovakvim situacijama država ne bi smela da bude „noćni čuvar“, već bi morala da se zauzme za rešavanje problema i ponudi svoju posredničku ulogu. Demokratski politički sistem nije najjednostavniji i podrazumeva razne ustupke i kompromisa. Državni organi bi morali da shvate kakva je njihova uloga u društvu i da se istinski zainteresuju za rešavanje svih spornih pitanja koja mogu da iskrnu.

Miloš **Stojković**

NASILJE U PORODICI

Zlostavljanje, pedofilija, zastara i ostalo...

U svim zemljama postoji zakon koji kažnjava ponašanja kojima se ugrožavaju lica i stvari. Taj dokument naziva se Krivični zakonik. U njemu su definisana dela zlostavljanja/torture, pedofilije, nasilja i sva ona dela koja podrazumevaju neprimereno ponašanje. Takođe, jasno je uočljivo do kada se jedno delo smatra bitnim, a od kada je se ostavlja po strani jer mu je prošao rok. Sa druge strane postoji i odgovornost onih koji određuju kada vremenska granica dobija drugačiji tok. Recimo da u jednom vremenskom roku možete da se skrivate, menjate mesto prebivališta/boravka, a od jednog

momenta dobijate pravo (i to po zakonu) da budete slobodan čovek.

Statistika oslobađanja

U Srbiji, u poslednjih nekoliko godina, postoji trend da je pravosuđe bolje i pravednije ukoliko oslobodi veći broj lica koja se ne ponašaju primereno moralu, običajima i normama. Reklo bi se da se smatra da je oslobađanje od „ropstva“ nakon više od jednog veka dobilo primarno mesto i u našem okruženju. Dakle, možemo se pohvaliti podatkom da trend oslobađanja ide uzlaznom linijom i da broj 5.000 odražava utemeljeno shvatanje o slobodi kretanja i prava na život.

Istorija i sadašnjost

Međutim, ne uklapa se sve u period XIX veka. Vremenom se pojavila grupa učenih ljudi koja je na osnovu časti i poštenja dobila značajnu ulogu u određivanju vremenske granice. Odlučuje se tako što te granice nisu opšte i jednake za sve, već se mere i određuju za svakog pojedinačno. Sagledava se dobro koje se učinilo; kakve je boje odelo koje se nosi (što označava vrednost osobe), da li je belo, crno ili, pa možemo reći, neutralno. Zbog velikog broja onih koji stoje u redu za oslobađanje učeni ljudi po nekada propuste da sagledaju i razmotre sve činjenice i jednostavno se mogu opravdati izjavom: „Ne mogu da se setim.“ I to sve zbog toga što onaj kome je naneto zlo nije bio tu da podseti na sve činjenice koje su se dogodile. Dakle, ne mogu se kritikovati učeni ljudi za sve

propuste, zaključuje se da moramo svi biti kao jedan i okrenuti se potpunoj saradnji. Pitanje je šta raditi sa licima kojima je naneto zlo i kako objasniti tako složenu stvar onima koji nisu dorasli rasuđivanju i odgovornosti, a pate. Ko je dužan da kaže interes nevinih i najmlađih ima primat u odnosu na boju odeće? Šta je to zastara učinjenog kada njihova patnja ne poznaje takvu vremensku dimenziju? Zašto to ne važi i za njih?

Mnogo se govori o zastari i kao da se hvalimo time što nismo sposobni da dovedemo jedan postupak do kraja u razumnom roku. Više se ne radi o krajnjem ishodu postupka, reč o pravичnosti bar delovanja i postupanja. Kako to da je zastarevanje postalo naša odlika? Neprestano se vrtimo u krug i frazi „najveći interes deteta“ dajemo potpuno različita tumačenja. Nije jasno koji je njen značaj ako se izgubi poverenje u one kojima se najviše veruje. Od 2001. godine kao da začarani idemo istim putem ponavljajući, s vremena na vreme – monah Ilarion... vladika Pahomije.... Već sedam godina se priča o dva slučaja, zahteva se preispitivanje odgovornosti, činjenica, tumačenje zakona – na kraju smo ponovo na početku. Često se upoređuju dela Jovana Mišića i Tomislava Gačića, pronadju se sličnosti, ali se ubrzo pojave i velike razlike te se ne može doneti odluka ukoliko postoje nejasnoće. Ako kažu učenici ljudi da nije vreme podobno za donošenje pravih odluka, pa zatim dođu drugi da provere i oni dođu do istog, verovatno se mora priznati da je prva odluka bila pravedna. Zašto se onda za pominjanje zastare uvek vezuju monah Ilarion i vladika Pahomije? Da li je savest učenih bitnija od nevinih?

Sudska praksa Opštinskog suda u Senti

Pravnosnažne presude Opštinskog suda iz Sente ukazuju na postojanje velikog broja krivičnih postupaka. Međutim, kao i kod odgovora koji smo dobili od Opštinskog suda iz Titela nemamo podataka da li je bilo parničnih postupaka. Ipak, na osnovu presuda koje smo analizirali može se doći do bitnih zaključaka. U presudama koje smo dobili u prethodnom periodu od opštinskih sudova sa teritorije AP Vojvodine nije bilo novčanih kazni, mada Krivični zakonik predviđa u čl. 194 st.1 da se može izreći novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine. Sud u Senti je u oba slučaja odredio novčanu kaznu u iznosu od 10.000 dinara. Kada se uporede utvrđene činjenice u presudama gde je određena kazna zatvora uslovno, novčana kazna i sudska opomena ne uviđaju se jasno razlike u odnosu počinioaca i žrtve, namere počinioaca i posledice. U slučajevima gde je određena novčana kazna i sudska opomena povrede žrtve su skoro identične, razlika je jedino da je su povrede nanete otvorenom šakom ili laktom – mišljenja smo da je velika razlika u izrečenim sankcijama.

Zatim, u jednoj presudi je određena uslovna osuda, a u drugoj sudska opomena – telesne povrede žrtava su u vidu nagnječenja usne nanete na potpuno isti način. Jedina razlika postoji u ranijoj osuđivanosti počinilaca – počinilac kome je određena uslovna ranije je osuđivan, ali ne za krivično delo nasilja u porodici. Međutim, na osnovu istraživanja uočili smo da se u mnogim presudama ne uzima kao otežavajuća okolnost ranija osuđivanost za druga krivična dela što ukazuje na nejedinstvenu sudska praksu u Srbiji. Pored toga, ako bi se smatralo da je neophodno postojanje jedinstvene sudske prakse, može se postaviti pitanje koja je odluka suda pravednija sudska opomena ili uslovna osuda, da li je ranija osuđivanost po drugim osnovama otežavajuća ili zanemarujuća okolnost. Kolika je važnost umišljaja počinioaca posebno ukoliko se ne-

dvosmisleno utvrdi da je „hteo izvršenje krivičnog dela i da je svestan svoga dela“? U presudi je navedeno da je počinilac u izvršenju dela koristio nož čija je dužina sečiva 18cm, da se sud poziva na čl. 194 st.2 Krivičnog zakonika i da je delo izvršeno sa umišljajem, a da je izrečena uslovna osuda i pored toga što je u zakonu predviđena kazna zatvora od tri meseca do tri godine. Dublja analiza činjenica govori da iz obrazloženja nije jasno da li je povreda nosa naneta nožem ili na drugi način. S obzirom da nož predstavlja oružje/opasno oruđe i da postoji umišljaj mišljenja smo da je uslovna osuda neadekvatna sankcija za počinioaca.

Za obostrano nasilje između supružnika izrečene su uslovne osude i mera bezbednosti oduzimanja predmeta (kuhinjski nož). U obrazloženju nije precizirano da li je okrivljeni ranije vršio nasilje u porodici te da je okrivljena koristila nož u samodbrani. Oba okrivljena imaju lake telesne povrede, a uslovne osude se razlikuju u vremenu proveravanja koje je određenu na osnovu načina izvršenja krivičnog dela (okrivljena je nožem nanela telesne povrede – kazna zatvora u trajanju od tri meseca uslovno na dve godine; okrivljeni – kazna zatvora u trajanju od dva meseca uslovno na godinu dana). Prema Krivičnom zakoniku produženo krivično delo postoji ukoliko postoji istovetnost oštećenog, predmeta dela, korišćenje iste situacije ili istog trajnog odnosa, jedinstvo mesta ili prostora izvršenja dela ili jedinstveno umišljaja učinioca (čl. 61 st. 2) te je jasno da ne može postojati opravdanje za olakšavajuće okolnosti. Kaznom za počinioaca koji je izvršio produženo krivično delo nasilja u porodici u potpunosti se negira postojanje otežavajućih okolnosti u vidu produženog izvršenja i ugrožavanja maloletnog lica (izrečena je uslovna osuda).

Nacionalna strategija za poboljšavanje položaja žena i unapređivanje ravnopravnosti polova (2008-2014)

Višegodišnja borba protiv nasilja u porodici, predstavljanje alternativnog (Drugačiji glas iz Srbije) i inicijalnog izveštaja u Njujorku na 38. sesiji Ujedinjenih nacija Komiteta za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena i Preporuka Rec(2002)5 Komiteta ministara prethodili su usvajanju Nacionalne strategije za poboljšavanje položaja žena i unapređivanje ravnopravnosti polova Vlade Republike Srbije. Strategija je zasnovana na Pekinškoj platformi i Konvenciji za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW). Od 2000. godine državni organi se intenzivnije uključuju u borbu protiv nasilja; formira se Savet za ravnopravnost polova (Vlada), Sektor za rodnu ravnopravnost (Ministarstvo rada i socijalne politike) i Odbor za ravnopravnost polova (Narodna Skupština). U svim navedenim telima učestvovali su predstavnici iz različitih političkih stranaka što je dovelo do velikih sukoba kada je trebalo donositi jednoglasne odluke (sukob u Odboru za ravnopravnost u vezi sa smenom Aleksandra Tijanića). Ipak, nadamo se da sličnih nesuglasica neće biti u primeni Strategije jer bi se time onemogućio brži ulaz u Evropsku uniju. Strategijom su definisane systemske mere kako bi se lakše primenili međunarodni standardi u zaštiti žena.

Međunarodna dokumenta koje je Srbija potpisala:

1. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima
2. Konvencija o političkim pravima žena
3. Konvencija o građanskim i političkim pravima

4. Konvencija o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima
5. Konvencija za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)
6. Pekinška deklaracija
7. Deklaracija o zaštiti žena i dece u slučajevima opasnosti i oružanog sukoba
8. Deklaracija o zlostavljanju žena
9. Univerzalna deklaracija o demokratiji
10. Milenijumska deklaracija Ujedinjenih nacija

Najviše pažnje Strategija je posvetila razvoju ekonomskih prava žena, prevenciji u zaštiti zdravlja i dostupnosti obrazovanja. Kroz svaku oblast, kao generalni problem našeg društva, analiziran je uticaj diskriminacije. Posebno se ističe značaj višestruko diskriminiranih grupa u koje spadaju: Romkinje, samohrane majke, žene sa invaliditetom, pripadnice manjinskih grupa, žene iz ruralnih područja, žene drugačije seksualne orijentacije i siromašne žene. Da bi se smanjio procenat diskriminacije žena neophodno je uticati na svest stanovništva, najviše u manjim sredinama. Zbog toga se opšta strategija uticaja na javnost, prvenstveno na medije, mora raščlaniti na konkretnije segmente akcije. Najdelotvornija kampanja može biti ukoliko državni organi i civilni sektor imaju jedinstvenu politiku za borbu protiv nasilja i diskriminacije. Međutim, jedino adekvatan rad državnih organa može uticati na poboljšanje **položaja žena kod učešća žena u predstavničkim telima**. Za rešavanje ovog problema predlaže se dopuna izbornog zakonodavstva. Statistički podaci pokazuju da je od 2000. godine do 2008. godine procenat žena koje učestvuju u radu predstavničkih tela povećan za 8% (12,4% – 20,4%), mada još uvek ne zadovoljava standarde (obavezna kvota 30%). Ideja da se pruži finansijski podsticaj strankama koje na

listama imaju više od 30% žena nosi u sebi veliku opasnost. Mišljenja smo da je potrebno detaljnije razraditi meru finansijske podrške (tačka 37).

Zakonom o radu izjednačeni su uslovi za zapošljavanje žena i muškaraca, ali ne postoje tela koja prate poštovanje ovih normi. Pored toga što se predlaže formiranje stručnih tela nemoguće je eliminisati diskriminaciju pri zapošljavanju ukoliko se ne usvoji Anti-diskriminatorni zakon. Problemi koji se najčešće javljaju u polju zapošljavanja: seksualno uznemiravanje, mobing, razlika u visini plata za iste pozicije i postavljanje pitanja o planiranju porodice (čime se narušava pravo na privatnost). Posebno se ističe diskriminacija višestruko diskriminiranih žena. Jedan od predloga koji mogu uticati na lakše zapošljavanje žena je obezbeđivanje produženog boravka za decu mlađu od sedam godina i dnevnog boravka za decu mlađu od 12 godina (tačka 84); uticaj na zajedničku obavezu izdržavanja dece formiranjem državnog alimentacionog fonda (za zakonsko izdržavanje).

Odnos muškaraca i žena u obrazovanju pokazuje da postoji ujednačenost kod osnovnog **obrazovanja** – 98,4% dečaci, 98% devojčice; kod visokog obrazovanja – 50,9% studentkinja, 47,1% studenti; postdiplomske studije – 32,6% žena (tačka 106). Kod izbora zanimanja postoji podela na „muška i ženska“, ali nije uočljivo da je izbor zanimanja uslovljen postojanjem diskriminacije, već kasnijom mogućnošću zapošljavanja. U skladu sa tim izdvajaju se zanimanja gde je veći procenat žena: humanistički i umetnički fakulteti. U tački 122 predlaže se da se žene moraju podsticati na veće učešće u naučnim istraživanjima i skupovima; mišljenja smo da je ova tačka povezana sa delom koji se odnosi na regulisanje boravka dece.

Zdravstvenom stanju žena u Srbiji se može dodeliti negativna ocena i to najviše zbog loše prevencije. U prilog ovom zaključku prilaže se činjenica da samo 6,3% žena godišnje poseti ginekologa (mali je procenat žena koje koriste kontraceptivna sredstva). Pored prevencije javlja se problem i kod pomoći od države koja se može dobiti na osnovu kućne nege. Zakonom je regulisano pravo na kućnu negu i pomoć drugog lica, ali način na koji se donose rešenja od nadležnih institucija govore da (ne)efikasnost odlučivanja ima negativan uticaj. Ukoliko je jednom licu potrebna ovakva pomoć ona mora biti omogućena za vreme oporavka, a ne nekoliko meseci kasnije. Dakle, potrebno je uskladiti rad zdravstvenih institucija; u suprotnom će biti nemoguće sprovesti mere pomoći.

Mere za zaštitu od nasilja

predviđene su na osnovu međunarodnih dokumenata i nacionalnih zakona. Pored toga što je učinjen veliki napredak u suzbijanju nasilja predlaže se reforma zakonodavstva – donošenje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Opšte odredbe u Krivičnom zakoniku i Porodičnom zakonu ostavljaju mnoge praznine koje se mogu koristiti protiv žrtava. Tokom monitoringa zaključili smo da ne postoji realna svest o problemu poremećenih porodičnih odnosa. Mnoge mere zaštite, predviđene u zakonima, se ne primenjuju. Najnejasnije je pitanje kažnjavanja zbog nepoštovanja izrečenih mera zaštite. U prethodnim izveštajima smo analizirali pravnosnažne presude iz kojih se može zaključiti da se uglavnom izriču uslovne kazne i da postoji veliki otpor pri određivanju mere zaštite iseljenja iz stana. Kao primer pozitivne pra-

kse naveli smo austrijski Zakon o zaštiti od nasilja. Zatim, odnos medija prema nasilju i novinara prema žrtvama zahteva dodatnu edukaciju svih zaposlenih u tim sektorima, a bave se problemom nasilja.

Strategijom je određeno nekoliko ciljeva:

1. promena zakona
2. edukacija lica koja rade u državnim organima: sud, centar za socijalni rad, zdravstvene institucije, policija, škole i dr.
3. podizanje nivoa svesti kod žrtava nasilja i diskriminacije
4. podrška žena u obrazovanju
5. uticaj na medije (kažnjavanje odgovornih za promovisanje nasilja, diskriminacije i netolerancije)
- 6.

Sudska praksa Opštinskog suda u Valjevu

Značaj medicinskih dokaza u sudskom postupku

Dokazivanje u sudskim postupcima koji se vode povodom nasilja u porodici otvara pitanje: da li postoji razlika u značaju između medicinskih nalaza i iskaza svedoka. Tokom monitoringa suđenja u opštinskim sudovima u Srbiji sreli smo se sa različim mišljenjima sudija. Ipak, presude se najviše donose na osnovu slobodne sudske procene o izjavama svedoka, o držanju žrtve i počinioca. Jasnih i nedvosmislenih dokaza je veoma malo. Ohrabrujuća je činjenica da nasilje u porodici gubi oblik „porodične tajne“, a žrtve se sve manje okrivljuju zbog izvršenog nasilja. Ceo tok postupka i određivanje kazne za počinioca najviše zavisi od stava sudije i od njegovog shvatanja nasilja. Međutim, da li stav sudije može imati odlučujuću

ulogu u donošenju presude ukoliko postoje neoborivi medicinski dokazi? Analiza suđenja u Opštinskom sudu iz Valjeva navela nas je da detaljnije obradimo činjenice koje mogu biti objektivnije od iskaza svedoka. Medicinski dokazi mogu biti relevantni jedino ukoliko se žrtva po izvršenom nasilju odmah obratila lekaru, da su povrede evidentirane i da postoji zapisnik lekara. Veštačenja i stručna mišljenja u toku postupka mogu se dati na osnovu već utvrđenih telesnih povreda. Dakle, ukoliko bi žrtva zanemarila svoj pretrpljeni strah i fizičke bolove nakon nasilja mogli bi smo očekivati da se odmah obrati lekaru. Ipak, ovde se može istaći još jedan problem – žrtve najčešće nisu svesne značaja konkretnih dokaza, u ovom slučaju medicinskih. Pored toga, pomenućemo nedovoljnu informisanost žrtava nasilja o svojim pravima i proceduri za njihovu zaštitu. Ističemo da je neophodno uključiti medije u kampanju o upoznavanju činjenica koje imaju veliku ulogu u zaštiti od nasilja, ali i obavezu sudija da žrtvama, na jasan i nedvosmislen način, navedu razloge za neophodnost medicinske dokumentacije. Mislimo da je drugi predlog veoma bitan jer se u većini slučajeva dogodi da se nasilje ponovi na isti način. Pošto se okrivljenom uglavnom izriče uslovna osuda te se nastavlja zajednica između žrtve i nasilnika ponavljanje nasilja je neminovnost. Da bi smo opravdali naše zaključke u vezi sa medicinskim nalazima navodimo obrazloženja presuda Opštinskog suda iz Valjeva.

Okrivljenom je za telesne povrede, odnosno za nasilje koje je izvršio prema svojoj vanbračnoj supruzi izrečena kazna zatvora od deset meseci uslovno na dve godine. Na osnovu iskaza svedoka i počinioca moglo bi se zaključiti da nasilja nije ni bilo i da je jedino postojao verbalni konflikt i da su povrede nastale tako što je okrivljeni „samo gurnuo

oštećenu" koja je udarila u štok vrata. Svedokinja, majka okrivljenog, je potvrdila ovaj iskaz. Sa druge strane, veštačenje i uvid u fotokopiju medicinskog nalaza pokazuje da je žrtva imala telesne povrede u predelu lica u vidu krvnih podliva. Poređenjem iskaza žrtve i medicinskih nalaza utvrđeno je da su okrivljeni i svedokinja dali lažne iskaze. Potrebno je pomenuti da je sudija pri obrazloženju određivanja sankcije izneo kao olakšavajuću okolnost činjenicu da se okrivljeni „stara o maloletnoj“ kćerki i da mu se „pruža još jedna šansa“.U istoj presudi odbacuje se deo iz optužnog predloga gde se navodi da je okrivljeni ranije počinio krivično delo nasilja prema žrtvi i da je za njegovo izvršenje koristio čekić kojim je žrtvu udario u koleno. O ovom događaju ne postoje dokazi, niti se žrtva obra-

tila za pomoć lekaru. Sud je konstatovao da nema dovoljno činjenica koje bi potvrdile nasilje i da negiranje žrtve o telesnim povredama nije u skladu sa načinom izvršenja krivičnog dela. Takođe, utvrđeno je da bi udarac čekićem srednjeg inteziteta morao da prouzrokuje telesne povrede.U drugom slučaju postoje veoma slične izjave okrivljenog o negiranju nasilja. Kao argument u prilog postojanju nasilja ističe se iskaz žrtve koji se u potpunosti slaže sa medicinskim nalazima. Veštačenjem je potvrđeno postojanje lakih telesnih povreda u vidu razderotina, nagnječina i oguljotina u predelu lica i glave.

Međutim, okrivljeni je izjavio da je žrtvu „slučajno zakačio priveskom po obrvi“ i da nije bilo drugog fizičkog nasilja. Okrivljenom je određena kazna zatvora od pet meseci uslovno dve godine, a kao olakšavajuću okolnost se navodi da se oštećena nije pridružila krivičnom gonjenju. Mišljenja smo da pridruživanje krivičnom gonjenju ne može biti olakšavajuća okolnost ako je žrtva dala iskaz o postojanju nasilja i ukoliko je ono potvrđeno na osnovu drugih činjenica. Sud je dužan da ex officio kazni počinioca krivičnog dela i zaštititi žrtvu.

Učenici, nastavnici, roditelji i nasilje

Kada se malo prošetamo kroz arhivu raznih medija lako se može uočiti da se o nasilju u školama govori već nekoliko godina. Priča je uglavnom ista – veliki procenat nasilja, potrebno je imati strategiju za smanjenje broja zlostavljanja i svi su krivi za intezitet. S vremena na vreme se shvati da se sve vrti u krug i da nema dovoljno „sredstava“ da se napravi jedan mali korak u tom velikom imaginarnom projektu. Pomenuta „sredstva“ imaju i svoj sinonim, to je volja koja verbalno postoji, mada joj nedostaje praktični deo. I tako, dok se sve svelo na analizu poduhvata i čekanje da vreme protekne, nasilje među maloletnicima postaje atrakcija. Od početka 2008. godine

neprestano se čuju izjave: „Moraju da se uključe roditelji jer se nasilje nosi iz kuće“. Zatim, se zaključak preformuliše : „Moraju da se uključe nastavnici jer deca uče od njih.“ Na kraju smo došli do konačnog zaključka da – svi bi trebalo angažovati sve, ali se ne može naći vođa. Održane su mnoge debate, tribine, monolozi i rečeno je mnogo reči. Nismo sigurni da li sve te reči imaju smisla kada se njihov sklop teško razume. Reklo bi se kao da ih je neko stavio na gomilu i sada se nasumice vadi jedna po jedna.

Vršnjačko nasilje, možda je prikladnije – nasilje u školama, dobilo je svoj prepoznatljiv pridev „ozbiljna stvar“, ali se svi oni koji su prosuli mnogo reči igraju sa opasnom stvari kao sa igračkom. Nekako se tu našla i čarobna fraza „najveći interes deteta“ koja

polako gubi svoj identitet. Ne može jedan tako važan problem biti stavljen na gomilu i sam za sebe da pronade rešenje.

Statistika, i to ona zvanična – državna, kaže da je više od polovine učenika žrtva verbalnog nasilja, a 20 procenata fizičkog. Deluje kao da se puno truda uložilo da bi se došlo do ovih podataka. Kvantitativno je za svaku pohvalu. Međutim, mi smo ove cifre shvatili kao veliki poraz i ne bismo se tešili činjenicom da je u Nemačkoj, Italiji i Japanu mnogo veći broj zlostavljanja, već bi istakli da je u Norveškoj taj broj jednocifren. Potpuno ćemo se složiti sa podatkom da i u drugim zemljama postoje slučajevi nasilja među vršnjacima i da nekada imaju tragičan ishod, ali moramo li mi uvek da se osvrćemo u nazad i da gledamo dole ili se može bar ponekada napraviti jedan korak napred.

Još od 2005. godine uočeni su problemi u školama, definisana su neka pravila, razmenjena mišljenja stručnjaka i rešeno je da se pokrene akcija borbe protiv nasilja. Tek što se krenulo, nekako je i stalo. Negde se pojavio veći problem i deca su zanemarena. Zar zanemarivanje dece nije kažnjivo po zakonu? Koji to problem može biti veći od sukoba vršnjaka, učenika i profesora za ministarstva koja se „isključivo bave decom“? Reklo bi se da nema argumenata sem da nema volje – one sa početka teksta. Svi ti bezvoljni veliki ljudi često kažu da nasilje potiče iz kuće i porodice i da su ta problematična deca naučena da prave nestašluke. Da, recimo da je konstatacija neoboriva. Tu se stalo, napravila se distanca prema takvoj deci.

Prišlo im se sa prezirom i arogancijom. Pitamo se – gde su tu lepe reči i pohvale za svako učinjeno dobro da im se pokaže kako nije sve zasnovano na nasilju. Međutim, kreće se u sasvim suprotnom smeru – deca se uvek ismevaju i izbacuju iz zajednice. Ne treba svaka diskusija o tim malim, zbunjenim ljudima da nosi u sebi da su kazne preslabe, da se moraju držati pod kontrolom i ograditi posebnim betonskim zidinama. Postoje mnogi drugi načini, bez prezira i agresije. Potrebno je stvoriti jedan drugačiji svet, prići im kao prijatelj i naučiti ih da nekada mogu biti nagrađeni za prave vrednosti. Ko će da odredi šta su prave vrednosti?

Ipak, nadamo se da će rečenica „neophodna je saradnja roditelja, profesora i centara za socijalni rad“ dobiti snagu i postati „saradnja između prijatelja – dece i celog sveta“.

Marina **Mijatović**